

קרן אור פניו

ניצוצות ממסכת חיוו של
הגאון רבי רפאל הלוי שמואלביץ זצוק"ל

"אשריהם לצדיקים,

לא דיין שזוכין בחייהם ללמד ולהורות,

אלא שזוכין גם אחריהם... עד סוף כל הדורות, וגם בעלותם

ברדע השמים, והיו גם על הארץ למאורות..."

קרן אור פניו

מזיכרונותיו של תלמיד

ניצוצות ממסכת חיון

של אדוני מורי ורבי

הגאון רבי רפאל הלוי שמואלביץ זצוק"ל

ט' בשבט תשע"ז

בערל אברהם הלוי ויטמן

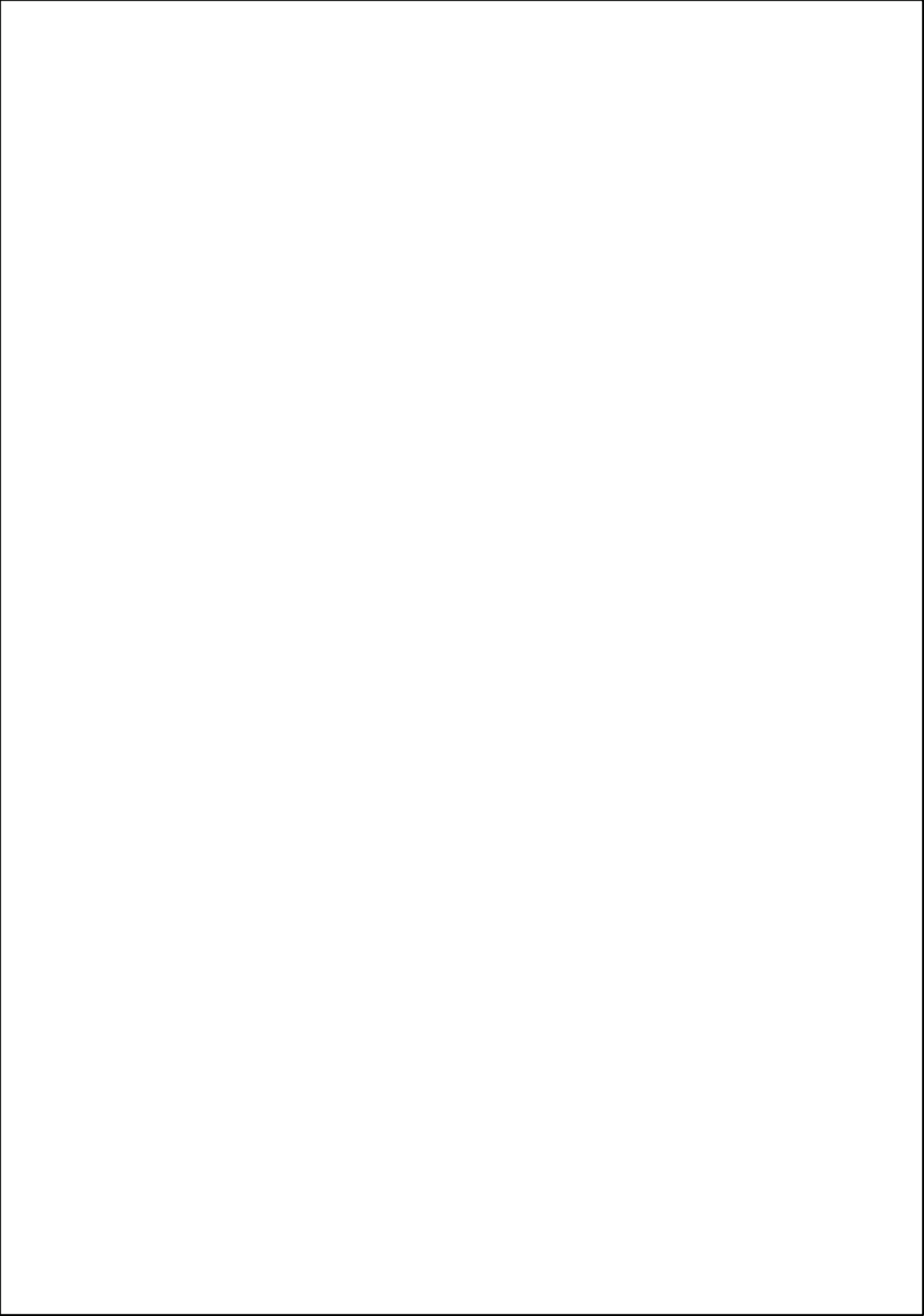
©

כל הזכויות שמורות למו"ל

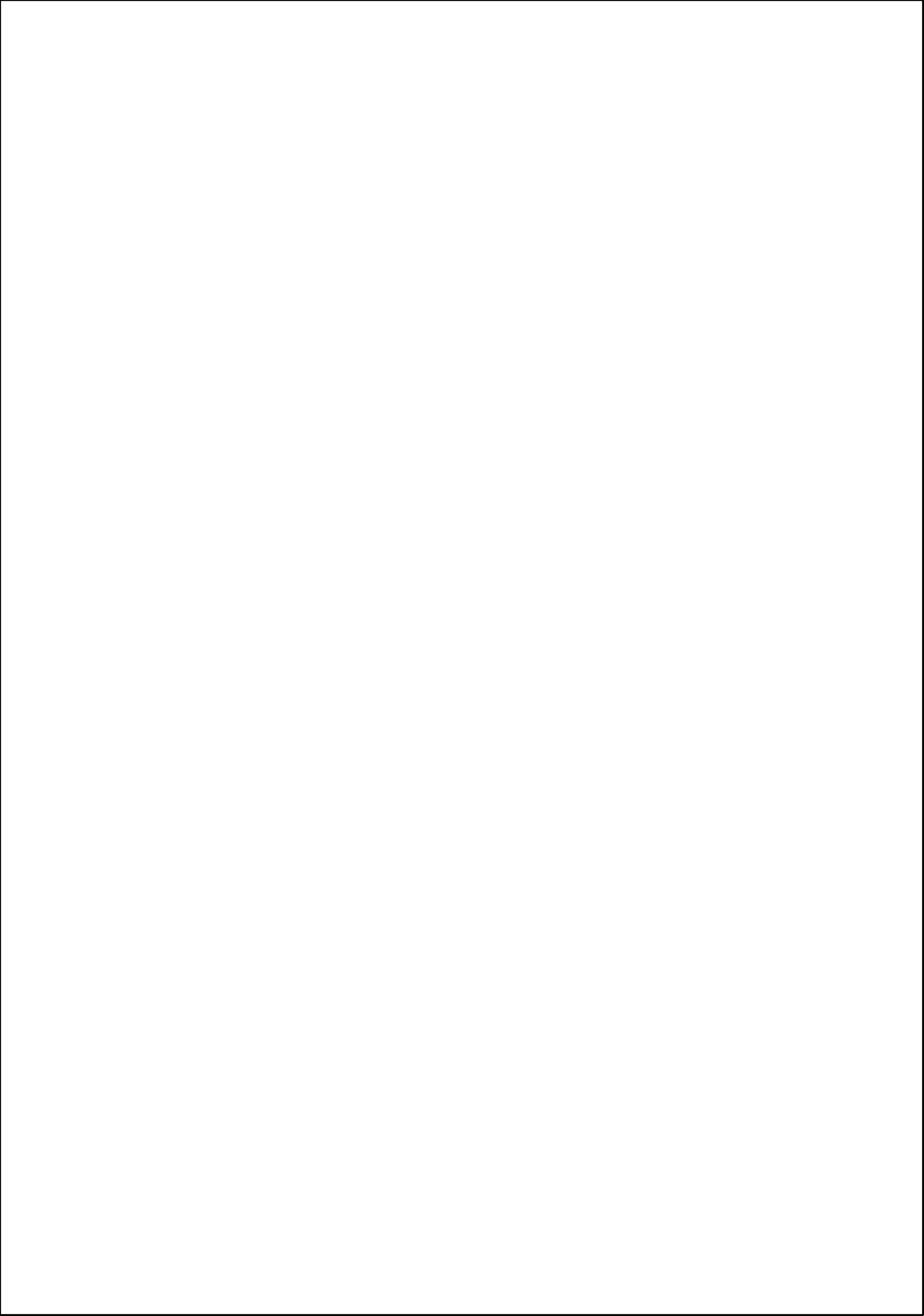
להערות: berylwhitman@gmail.com

עימוד: מילר פלוס

"כבוד אלקים הסתר דבר",
ונדמה לי שבכלל זה אף
היחס בין רב לתלמידו, כמו
שאמרו חז"ל במה שכתוב,
"ולדבקה בו", והלא אש
אוכלה הוא, אלא הדבק
בתלמידי חכמים. מכל מקום
החלטתי להעלות דברים אלו
על הכתב, משום ש"תורה
היא וללמוד אנו צריכים",
כדברי הגמ', "וא"ר יוחנן
משום רבי שמעון בן
יוחי, גדולה שמושה של
תורה יותר מלמודה,
שנא' פה אלישע בן שפט
אשר יצק מים על ידי אליהו".
תפילתי שיקויים בנו "כי עמך
מקור חיים באורך נראה אור".

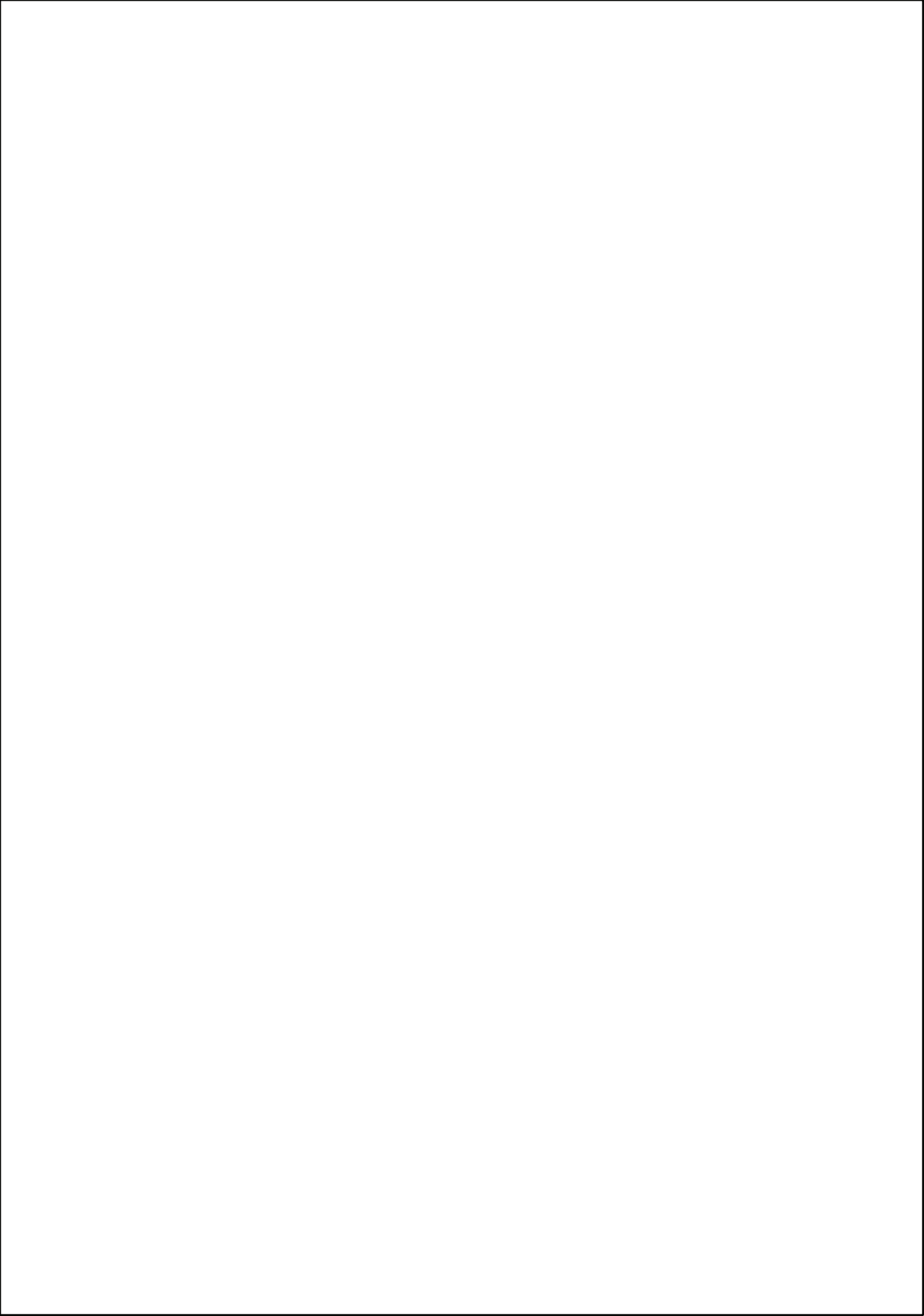
אמרתני לנפשי,
קומי ושכחי עברך
רבך לבדו אהבי,
קומי ורוצי אחריו
קלה כנשר או צבי.

אם תמצאי מצוק וצר -
אל תפחדי, אל תרהבי,
אם תדרכי עמק והר
אם במתי ים תרכבי.

שימי גלותך אחרי
גוך, ואל תתעכבי,
עד תדרכי ארץ הצבי -
שם תדרכי כל עז, ושם
תנשאי, תשגבי!

ואכן נפשי
לנפש רבה גלתה,
ממעמקים
עד שחקים עלתה.

{על פי ר' שלמה אבן גבירול ור' יהודה אלהריזי}

"ועתה כתבו לכם את השירה הזאת וגו'"

ט' בשבט תשע"ז

ב"ה

פעיה"ק והמקדש תובב"א

לכבוד בני ובנותי אהובי יקירי, ה' עליהם יחיו,

בתשיעי לחודש שבט תשע"ו יום כלילה חשך בעדי, לבי רעד בקרבי מרוב קור וקיפאון, כי ברגע קטן עזבני עטרת ראשי, אבי אדוני מורי ורבי הגאון רבי רפאל שמואלביץ זצוק"ל. ויהי בעלות נשמתו כמנחה השמימה, הוסתרו פניו ממני, ונפשי היחידה נותרה לבדה, עניה סערה לא נחמה.

במלאות השנה אמרתי בלבי, הנה ספה תמה עת לבכות, הגיע עת לרפא את השבר שבתוכי נפשי, עת לטעת עץ חיים למחזיקים בה, עת כנוס אבנים, להרביץ בפוך אבני זיכרון, ליסדם בספירים למזבח אבני חפץ.

אז אמרתי לנפשי, הלא "קנה" לך חבר, הגיע העת להתחיל להעלות על הכתב מקצת מן הזיכרונות. והאמת היא שאין זיכרונות אלה אלא כטיפה אחת מנחל

שוטף, אשר מימיו עוברים עלי נפשי בשצף קצף. מכל מקום יהיו נא לרצון אמרות פי אלה כהתחלה פורתא, להודות ולהלל לגואלי קדוש ישראל, אשר בחסד עולם רחמני, בעת נקשרה נפשי בנפשו של אמו"ר, וקרבה אל נפשי גאלה. כי ההרים ימושו והגבעות תמוטינה, וחסדו מאתי לא ימוש, וברית שלומי לא תמוט. ובמקצת זה החלי, בעזרת צורי, למען יעמדו ימים רבים, לכם ולזרעכם עד עולם. וכל בניך למודי ה', ורב שלום בניך.

אמו"ר העניק לנו באישיות שלו, ובדוגמא שהיא היוותה לכולנו, משהו נצחי. משהו שהוא הרבה מעבר לחיים ומוות. המעבר שלו לעולם שכולו טוב, הפרידה - קשה לנו עד מאד, אך מה שהוא הנחיל לנו, מה שהוא יצר בתוכנו, יישאר אתנו, לנו ולבנינו ולבני בנינו, לנצח.

דעו נא בני ובנותי חביבי, שאמו"ר ידע, הבין, והכיר נפש כל א' וא' מכם באופן אישי, ונשא את לב כל א' וא' מכם בלבם כל הימים, כמו את לב כל א' וא' מנכדיו ונכדותיו. פעם אמר לי עד כמה היה הדבר חשוב בעיניו, להשקיע ביצירת קשר אישי, רצוף אהבה, עם כל א' וא' מנכדיו ונכדותיו.

לאחר פטירתו, התבטא אחד מתלמידיו, שאת אהבת אמו"ר הוא רואה משתקפת בעיני ילדיו. ואכן דיבר דברי אמת. וכן אני אומר לכל א' וא' מכם, שאת האהבה רבה ואהבת עולם שזכיתי לה ממנו, בחמלת ה' עלי, ושעל ידה אמו"ר האיר לבי באור הגנוז, הנני רואה, משתקפת בעיניכם תמיד, ותפילתי שכך תראו אתם בעיני כל א' וא' מבניכם ובנותיכם, וכן הלאה, דור אחר דור עד עולם.

מנאי,

אביכם אוהבכם בלב ונפש כל הימים.

עלות השחר

”בראשית ברא אלקים...”

הגעתי לישיבת מיר המעטירה בחודש אלול תשמ”ז, בעת שלמדו בישיבה מסכת גיטין פרק השולח. בזמן שלאחריו למדנו פרק קמא דיבמות. ביום אחד פנה אלי ידידי הנאמן [המבוגר מומני בכמה שנים] ר’ אביגדור קיטוביץ, ושאלה בפיו, ”האם ברצונך לשמוע שיעור ממני שיודע כל התורה כולה על רגל אחת?”

הסתכלתי באביגדור וחשבתי, אולי התכוון לומר כן בצחוק, אבל פניו היו רציניות למדי. ר’ אביגדור, שהוא כהיום מרביץ תורה לתפארת במתיבתא רבינו חיים ברלין, היה אז כפי שהוא היום איש אשר נפשו סולדת מגוזמאות למיניהן, ולכן לא הצלחתי להבין מאי קאמר. ”כל התורה כולה על רגל אחת” היה בהחלט נשמע כגוזמא.

ענית לזו הן, ואז אמר לי, לך עכשיו לבית המדרש, ותשמע שיעור כללי מאת הגאון ר’ רפאל שמואלביץ. וכך עשיתי.

השיעור היה בסוגיא דעשה דוחה לא תעשה, ואמו”ר דיבר על החילוק בין דחיה

לקדימה במצוות, בנוגע לדברי התוס' פרק שילוח הקן. עלתה לי אז מחשבה, ושמתיה למטרה, ליצור קשר איתו, הגאון אשר היה אפשר לומר עליו ברצינות, כי יודע הוא את כל התורה כולה על רגל אחת...

לימים זכיתי להבין, כי לאמו"ר שיטה מיוחדת בדרך הלימוד, אשר קבעתי לי למשאת נפשי.

ישנם דינים, וישנם מושגים.

ניקח לדוגמא שני אנשים, ראובן ושמעון. ראובן לומד כדי לדעת דינים, וככל שמצטבר בשכלו הצטברות של עוד ועוד דינים, כך נבנה בדעתו בנין הידע שיש לו, בצורת רשימה ארוכה של דינים ו"עובדות" בכל תחומי ההלכה. וממילא מתלווה לרשימה זו של דינים, הבנה של כל דין ודין, אם מעט ואם הרבה.

ואילו שמעון לומד כדי להבין מושגים, וככל שמצטבר בשכלו הצטברות של עוד ועוד בהירות בהבנת המושגים, ממילא מתלווים להבנת המושגים דינים רבים, אשר מקומו ומשמעותו של כל אחד ואחד מן הדינים הינו כמקור או כביטוי של בירור מסוים בהבנת אותו המושג. וכך נבנה בדעתו בנין הידע שיש לו, בצורה של רשימה ארוכה של מושגים המובנים לו בכל תחומי ההלכה, ולכל מושג ומושג, המתבהר בשכלו בעוד ועוד בהירות יתירה, מתלווים אין ספור דינים, אשר מהם באים לידי ביטוי כל אחד ואחד מענייני ההבנה שיש לו במושגים.

אמו"ר קבע לעצמו, למיטב הבנתי, את המהלך השני. לכן הידע העצום שהיה

לו בדינים, נבע מתוך ההבנה העמוקה שהיתה לו במושגים. כל מושג ומושג הבין לעומק שרשו, ועל הבנה זו היו תלויים תילי תילים של אלפים ורבבות דינים והלכות הנובעים מאותו מושג הלכתי, כל תוס' ותוס' בכל הש"ס, רמב"ם טור ושלחן ערוך, ראשונים ואחרונים, מפרשים ופוסקים. כך נאגר בשכלו ידע עצום, ידע של "כל התורה כולה על רגל אחת".

בהקשר זה, אמר לי אמו"ר פעם שיש לו חלום לחבר ספר אשר מתכונתו תהיה לפי עניינים [כגון ענייני חזקה דמעיקרא, רוב, ספק ממון, ספק טומאה, שעבוד, נדרים, קיום שטרות, עדי חתימה ועדי מסירה, גזילה וגניבה, חוב וגבייתו, תנאים, מגו והפה שאסר, טענת ברי, וכדומה], ומטרתו תהיה להקיף כל ענין וענין בהיקף מלא. והוא הביא כדוגמא את ספר "בית הבחירה" למאירי, שלא די לו למאירי לפרש דברי הגמ' בלבד בכל אתר ואתר, אלא ככל שניגש לענין, כותב המאירי בצורה של היקף, כדי להקיף את הענין כולו.

וכן הביא לדוגמא את ספר "שערי יושר" להגאון ר' שמעון שקאפ זצ"ל, אשר אמו"ר היה תלמיד תלמידו, שהיה הוא תלמיד מובהק לאביו מורנו הגאון ר' חיים זצ"ל, אשר היה תלמיד של הגאון ר' שמעון זצ"ל. אמו"ר עמל הרבה להגשמת חלום זה, ואף השאיר אחריו כתבים רבים לפי סדר העניינים, ונתן להם שם "שערי בינה", בדומה לשם "שערי יושר". מקצתם הוצאו לאור ע"י בניו של אמו"ר שיחיו לאחר פטירתו בקובץ "אהלה של תורה - ספר זיכרון".

מרגלא בפומיה דאמו"ר, כשבירר על בחור לשידוכים ואמרו לו שהבחור סיים את כל הש"ס, היה אומר אמו"ר, "את החסרונות שמעתי, בבקשה תתחיל עם המעלות". משום שלמיטב הבנתי היה סבור, שאם בחור כבר הספיק לסיים את הש"ס, אין זה מעלה אצלו מצד כמות הידע שהצטבר לו, אלא חסרון מצד גרעון ההבנה באיכות, שבהכרח מתלווה למי שלמד כל כך הרבה כמות בזמן קצר.

וסיפר לי אמו"ר, שפעם הציע נגיד אחד לרכוש עבור הישיבה סטנדרים בעלי מסך מחשב הבנוי בתוך הסטנדר, ויהיו ספרים רבים אגורים בתוך המחשב, כדי למנוע את הצורך ללכת ולחפש ספרים לעיין בהם. השיב אמו"ר בשלילה לרעיון, באמרו, לבחור אין מחסור במידע בלימוד שהוא לומד, ההיפך, יש לו מדי הרבה מידע, המחסור שלו הוא בעיון בעומק ההבנה של המידע שיש לו.

סיפר לי ידידי ר' אביגדור שהג"ר יצחק הוטנר זצ"ל פעם התבטא, שמתמיד אמיתי זה בחור "וואס קען ניט שלאפען ביי נאכט פון הגאון רבי עקיבא איגר'ס א קשיא" ["שלא יכול להירדם בלילה מקושייתו של הגאון רבי עקיבא איגר"].

ענין זה של דרך הלימוד של אמו"ר אף מתבטא מתוך מכתב שכתב אלי בשנת תשנ"ה, העתק ממנו יופיע בגוף הספר.

נין החמה

”...ויאמר אלוקים, יהי אור...”

בחלון הימים הגיע חג מתן תורתנו תשמ"ח, ולאחר לילה בו למדתי בבית המדרש עם יתר בני הישיבה עד אור הבוקר, הלכתי להתפלל ליד שריד בית מקדשנו, עם ניין החמה. ברוב טובו יתברך, הזדמן לי להתפלל ליד אמו"ר, וראיתי איך שבשעת קריאת התורה, בין גברא לגברא, היה משתעשע עם בניו הקטנים, בני ונתי, שהיו עייפים לאחר לילה ארוך, כדי להעיר אותם, מתוך פנים צוחקות.

בכך נחשפתי לראשונה לחום אהבתו של אמו"ר, ולימים הבנתי שחום אהבתו הוא מקשה אחת עם אור תורתו. באותו רגע גמרתי בדעתי לחפש כל דרך עד שאמצא הזדמנות להתקרב אליו.

לאחר שלמדנו מסכת יבמות בחורף תשמ"ח, למדנו בישיבה בחורף תשמ"ט את מסכת כתובות, והיתה בישיבה תוכנית להוציא לאור חלק נוסף של הספר "יד אליעזר" - קובץ מערכות שנכתבו על ידי בני הישיבה - הפעם על מסכת כתובות.

באותו עת זכיתי לכתוב מערכה בענין דברי ה"שב שמעתתא" (שמעתתא א פרק ד), לגבי ספק איסור דאורייתא לחומרא אצל ספק התלוי במעשה, שהיוותה ראשית פרי חידושי תורה שהעליתים על הכתב כדי להקריבם אל מזבח הדפוס.

היום האחרון למסירת המערכה היה ביום ראשון. יום אחד לפני כן, בשבת קודש, התעוררה אצלי קושיא בדברי הרשב"א שעליהם היו סובבים דברי ה"שב שמעתתא", והחלטתי שאינני יכול למסור את המערכה לדפוס עד שאמצא יישוב לקושיא זו.

אמרתי בלבי שאני חייב בדחיפות למצוא מי שאוחז היום בסוגיא דחולין דף ט. דבר ידוע היה אז שאמו"ר היה אוחז בכל סוגיא וסוגיא בכל הש"ס בכל עת ובכל שעה, ולכן החלטתי ללכת אליו הביתה.

חיכיתי כמה שעות, וכשעה לפני תפילת מנחה הלכתי מהשיבה [בשכונת בית ישראל] לביתו של אמו"ר ברחוב סורוצקין. דפקתי על הדלת והיא נפתחה על ידי אמו"ר. אמרתי לו ששמי בערל ויטמן ואני לומד בישיבה. יש לי קושיא על רשב"א בדף ט בחולין, ודחוף לי למצוא לה תשובה כדי שאוכל למסור למחרת את המערכה שכתבתי עבור הקובץ "יד אליעזר".

פניו של אמו"ר הוארו בחיוך, וביקש ממני להיכנס פנימה. הוא ניגש לארון הספרים, לקח גמרא גדולה של מסכת חולין והניחה על השולחן, ופתח את הגמרא בדף ט. הוא אמר לי לשבת לידו, ו"נלמד את הסוגיא יחד". ישבתי לידו בחרדת קודש, והתחלנו ללמוד.

נדמה לי שכבר באותו יום שמת לי לב, שבספרי הש"ס של אמו"ר הכריכות בלויות מאוד, והתפעלתי מכך, שכל מסכת ומסכת מברכות ועד נדה, ללא יוצא מן הכלל, היתה בלויה מרוב שימוש.

התחלנו לשוחח בענייני ספיקות המוזכרים בסוגיא שם, ועברנו מענין לענין באותו ענין. שוחחנו שעה ארוכה בענייני ספק דאורייתא לחומרא וחזקה דמעיקרא, ובאותה שעה חיי השתנו ללא היכר.

היתה זאת חוויה מעולם אחר, תענוג עילאי, הנאה עצומה שלא ניתנת לתיאור. במשך השעה הזאת שכלי, נשמת, ואף לבי התרוממו לרקיעים שטרם הכרתי בקיומם. יצאתי מן הדלת אדם אחר, לא אותו בחור שנכנס. הייתי מוקסם, שיכור הייתי ולא מיין, וב"ה כך נשארתי עד היום.

בימים שלאחר אותה שבת קודש, הלכתי לאחד ממיודעי, שהייתי מתייעץ עמו לעתים קרובות, וסיפרתי לו את כל ההתרחשות בשבת קודש, ואמרתי לו שכוונתי לבקש מאמו"ר ללמוד אתי בחברותא. האמת ניתנת להיאמר, שהוא צחק עלי, פשוטו כמשמעו, כאומר לי, האם אינך סבור שיש לגאון ר' רפאל משהו יותר חשוב לעשות בזמנו מאשר ללמוד אתך.

אבל בכל זאת לא היססתי לגשת לאמו"ר ולבקש דבר זה. לאחר שמורי ורבי יבל"ח הגאון ר' אשר אריאלי שליט"א המליץ עלי בפניו, הסכים אמו"ר ללמוד איתי

בחברותא. התחלנו ללמוד כל ש"ק את הספר "שב שמעתתא".

כשאני מתבונן בזה היום, ברור לי שעבודה גדולה היא זו לאדם להכין את עצמו להיותו כלי קיבול ראוי לקבל מאת רבו, ומאד צר לי על מה שלא הצלחתי להשיג בעבודה זו. העיר לי תלמיד אחד של אמו"ר לאחר הפטירה בענין נוסח הקדיש, "על רבנן ועל תלמידיהון ועל כל תלמידי תלמידיהון", שאדם צריך ללמוד מרבו כיצד להיות תלמיד, על ידי זה שיתבונן כיצד רבו הוא תלמיד לרב שלו. ויש לפרש בזה הכוונה ב"תלמידי תלמידיהון", כלומר תלמידים הלומדים מאת רבם את האופן בו רבם היה תלמיד לרבו שלו.

הגאון ר' אלתר שמואלביץ זצ"ל, שהיה אבי הגאון ר' חיים זצ"ל, היה תלמיד של הגאון ר' איסר זלמן מלצר זצ"ל. פעם סיפר לי אמו"ר בשם אביו הגאון ר' חיים, שאמר לו אביו הגאון ר' אלתר זצ"ל, "האם רצונך לדעת מה זה להיות תלמיד? אם היה אומר לי הגאון ר' איסר זלמן לחתוך ולהסיר את האצבע מן היד שלי, הייתי תיכף עושה זאת, ללא היסוס וללא שאלות – זה נקרא תלמיד".

פעם הלכתי עם אמו"ר ליד ביתו ברחוב סורוצקין, והתחלנו לדבר על אביו, מורנו הגאון ר' חיים זצ"ל. אמו"ר החל לבכות, תוך כדי שציטט מדברי הגמ', "הרבה מעות יש לי ואין לי שולחני להרצותן". המשיך אמו"ר ואמר, "כשאבי זצ"ל היה חי, כל שאלה בלימוד שהיתה לי הייתי שואלו והוא השיב לי תשובה. היום אין לי את מי לשאול".

בוקר אור

”...ויהי אור...”

בחורף תש”נ למדנו בישיבה מסכת בבא קמא, והתחלתי ללמוד עם אמו”ר בחברותא בסדר ראשון בישיבה, בנוסף לכל ש”ק. הגיעו ימי החנוכה, וביקש אמו”ר ממני למסור דבר תורה במסיבת חנוכה שערך בביתו עבור התלמידים [באותה תקופה מסר אמו”ר שיעור יומי לבני חו”ל].

דיברתי במסיבה בענין דברי הגמ’ ”הרגיל בנר [חנוכה] הוויין ליה בנין תלמידי חכמים”, וב”ה הציבור נהנה מן הדברים. אמו”ר שם לב לכך שהשקעתי הרבה עמל ויגיעה בהכנת הדברים, ולאחר מכן אמר לי, ”ראיתי את היגיעה הרבה שיגעת בהכנת הדרשה, אך חבל לי שאתה עושה כן רק במילי דאגדתא, שאם היית משקיע כזו יגיעה בדברי הלכה, יכולת לגדול מאד.”

בהקשר הזה, פעם אמר לי אמו”ר מה שכתב ה”פני יהושע” בהקדמה לספרו, שלאחר שחיינו נצלו בנס קיבל על עצמו לעסוק רק בהלכה ולא באגדה, וז”ל ה”פני יהושע” שם,

אודה ה' מאד בפי ובתוך רבים אהללנו בקול תודה על כל הטובות וחסדי חסדים אשר גמלני מעודי. אם אמרתי אספרה נא כמו לא ידעתי ספורות כמו, ובמה אכף ואקדם אפילו על אחד מריבוא שבהן, ואפס קצהו כתבתי לזכרון בספר בהקדמה הכוללת אשר ייעדתי בתחלת החיבור בחידושי ברכות וסדר מועד השם יזכני להוציא ג"כ לאורה בקרב הימים, ושם הארכתי ג"כ בשבח מעלת לימוד עיון התורה לשמה בסוגיית הש"ס ופוסקים שהיא הנה ראש וראשון שע"ז אמרו חכמים [ברכות ח' ע"א] שאין לו להקב"ה בעולמו אלא ד' אמות של הלכה. ובאתי גם כן בתוכחת מגולה על גודל ביטול התורה בעו"ה בזמנינו מחמת כמה סיבות לא צודקות הצריכין תיקון גדול. וכאן נקיטנא נפשאי בקצירי בקצירת האומר בראשי שורות שהאומר שכנגדו מוכיח סופו על תחלתו על התגלגלות הדברים בענין חיבור הלזה:

ואחת שהיא הנה קבלתי עלי לחובה ונדרתי בדבר הנדור בעת צרתי ביום חרון אף ה' יום ג' כסליו שנת תס"ג לפ"ק בק"ק לבוב, שליו הייתי בביתי ורענן בהיכלי עם חבירים ותלמידים המקשיבים לקולי, ופתע פתאום היתה מעיר לגל הפוכה כמו רגע לא חלו בה ידים וקול זעווה לא שמענו כי אם קול הבערה יצאה לחלק, ומראה אש הגדולה והמתלקחת אשר עלה בארמנותינו ובחלונינו ע"י כמה חביות גדולות ונוראות מלאים פולוויר שהיה לשריפת אש עד שנהרסו הבתים ממגורותם כמה בתים גדולים ובצורות חומה עד לשמים הושפלו עד לעפר ערו עד היסוד בהן ונהרגו כששה ושלשים נפשות קדושות מישראל. ובתוך החללים ג"כ מגרי ביתי זו אשתי הראשונה נ"ע ואמה ואבי אמה, עד שהגיע ג"כ לצרת הבת בתי הקטנה אחת היתה לאמה וחביבה עלי ביתר שאת.

וגם אנכי הייתי מן הנפילים מאיגרא רמא לבירא עמיקתא ובאתי בעמקי מצולה בארץ התחתית ממש כבתוך המכבש מחמת כובד משא הגלי גלים שנפלו עלי וקורות בתינו יותר מקורות בית הבד, ולא נתנוני השב רוחי, די ואיברי אינם ברשותי, אמרתי נגזרתי בדמי ימי אלכה פקדתי יתר שנותי לא אביט אדם עוד עם יושבי חלד. ומתיירא הייתי שלא יעשה

ביתי קברי לנסקלין ולנשרפין לנהרגין ונחנקין, עלי היו כולנה ארבעתן כאחת, ודין ארבע מיתות לא בטלו ממני. זאת ועוד אחרת שקורות הבית הריטיו ועציו ואבניו נדמו עלי כעדים גמורים, אמרתי פן יפגעו בי להיות יד העדים בי בראשונה להמתני.

אמנם בחמלת ה' עלי לא נתנני אלקים להרע עמדי וכמו ערך שלישי או רביע שעה אחר ששקט וסר מזעף קול המפלה, רק עדיין קול שפעת המולת המון לאלפים ולרבבות הולך וסוער הרומסין על הגג ותבקע הארץ לקולם. ורבים אשר המיתו ברמיסתם יותר מאשר בראשונה, אף דלא הוי סגי בלאו הכי שכוונתם להציל ולפקוח הגל. סוף דבר כבר יצאתי מכלל ודאי סכנת נפשות לידי ספק.

אז אמרתי עודני בתוך הגל, אם יהיה אלקים עמדי והוציאני מן המקום הזה לשלום ויבנה לי בית נאמן להרבות גבולי בתלמידים, לא אמנע עצמי מכותלי בית המדרש ולשקוד על דלתי העיון בסוגיית הש"ס ופוסקים וללון בעומקה של הלכה, אף לינות הרבה בענין אחד. ובזה חשקה נפשי לילך בעקבות אבותי ה"ה אבי אמי רבתא הגאון המנוח המפורסם הרב המאה"ג מוהר"ר יושע זצ"ל אשר שמו בקרבי האב"ד ור"מ דק"ק קראקא שחיבר ספר מגיני שלמה ליישב קושיות התוס' על רש"י ז"ל וליישב מה שמניחין התוספות בתימה. ולעת ההיא עדיין לא זכינו לאורו של הספר הנ"ל, רק מאשר אבותינו ספרו לנו ולמשמע אוזן תאבה נפשי ללכת גם אני בדרכיו:

אני טרם אכלה לדבר הדברים אל לבי, שמע ה' בקול עניי ונתן לי מהלכים בין העמודים כמין שביל ממש נעשה לי ויצאתי בשלום בלי פגע, וחבל לא הוה בי.

אז ידעתי נאמנה כי מה' היה הדבר ממש במקום שאין מצילין, ומאז והלאה השמתי הדברים אל לבי שיהא עיקר לימודי בדבר הלכה בסוגיית הש"ס ופוסקים ושלא להעלות בכתב שום דבר בענייני הדרוש או שאר לימודים שהם רחוקים ממרכז לימוד האמת אם לא לעתים רחוקים. רק

כל זמן שנתחדש לי שום דבר בסוגיית הגמרא או בפירש"י ותוס' והיה הדבר נוטה בעיניי שהוא על צד דרך לימוד האמיתית לפי דרך קדמונינו ורבותינו, אותה אבחר ואקרב לכתוב בספר הזכרונות וכו', עכ"ל.

הלא כ"ד זעירא דמן חברייה אוד המוצל מאש

נאום הצעיר יעקב יושע בלא"א מוהר"ר צבי הירש זצלה"ה

עוד בהקשר זה, אמר לי אמו"ר בנוגע ל"מחשבה", שלדעתו עניינים אלו יש בהם כדי להעשיר את נפש האדם. ואמר אמו"ר על עצמו, שהוא מרגיש חסרון בנפשו על אשר אין בה עושר זה. אולם, המשיך אמו"ר ואמר, כי לדעתו עדיין אין עניינים אלו מגיעים לדברי התוספות על הש"ס, ולכן מאחר והוא צריך לבחור לעסוק בזה או בזה, אין הוא מתחרט על כך שבחר להתמקד בלימוד התוספות.

וזה היה מרגלא בפומיה דאמו"ר, דכל מה שאדם עוסק בו, עוסק בו על חשבון דבר אחר שהיה יכול לעסוק בו באותה העת, ובעולם הזה אין לבני אדם היכולת להשיג הכל, גם את זה וגם את זה. אלא מוכרח האדם לבחור מה חשוב אצלו יותר ולהתמקד בו בלבד [וכך דיבר אמו"ר גם בנוגע לחומרות, יובאו דבריו להלן].

פעם הסביר לי אמו"ר החילוק לפי דעתו בין דברי תורה בגדר "הלכה", לבין דברי תורה שאינם בגדר "הלכה". "הלכה", היינו דברי תורה שאדם מוכרח לקבלם, ולא דברי תורה שניתן לאדם לבחור האם לקבלם או לא. ואז הוסיף אמו"ר, דברי תורה שאי אפשר להפריכם, כלומר להוכיח שאינם אמת, כמו כן אי אפשר להוכיח שהם

אמת, ואם כן בהכרח אין דברי תורה אלו בגדר "הלכה".

ולאחרונה העירוני מדברי הגמ' בירושלמי מסכת מעשרות (סוף פרק ג'), "רבי ירמיה בעי קומי רבי זעירא היתה ניטלת בדוקני [פני משה: 'כלומר שהיו שני תאנים בעוקץ אחד וניטלות השתים כאחת מהו], דלמא [מעשה] רבי זעירא ורבי אבא בר כהנא ורבי לוי הוון יתבין והוה רבי זעירא מקנתר לאילין דאגדתא, וצוח להון סיפרי קיסמי [שדורשין באגדה והיה קורא להן סיפרי קיסמין, משום שאינם מכוונים להאמת בפירוש הפסוקים], אמר ליה רבי בא בר כהנא למה את מקנתר לון, שאל ואינון מגיבין לך [שאל מהם איזה פירוש על מקרא אחד ותראה שהן משיבין לך], אמר ליה מהו דין דכתיב כי חמת אדם תודך שארית חמות תחגור, אמר ליה כי חמת אדם תודך בעולם הזה, שארית חמות תחגור לעולם הבא, אמר ליה או נימר [מנין הוא לך לפרש כך, דאדרבא או דנימר איפכא], כי חמת אדם תודך בעולם הבא, שארית חמות תחגור בעולם הזה, אמר רבי לוי, [כך הוא פירש הכתוב] כשתעורר חמתך על הרשעים צדיקים רואין מה את עושה להן, והן מודין לשמך, אמר רבי זירא היא הפכה והיא מהפכה לא שמעינן מינה כלום [תהפוך בהכתוב כמו שתרצה, ואע"פ כן לא שמעינן מינה כלום לפירוש האמיתי], ירמיה בני אזל צור צור דוקניתא דהיא טבא מן כולם [ירמיה בני, כלך לך מדרש אגדה וכו'] והחזק עצמך בשאלה זו ששאלת, היתה ניטלת בדוקני מהו, שזה הוא דבר הלכה, ובו נעסוק, והוא טבא מדבר אגדה שהוא מן כלום' [וכו'."]

מרגלא בפומיה דאמו"ר שעל האדם לשעבד את עצמו בשעבודים כדי לצמוח

ולגדול. וסיפר לי שכך עשה בעצמו, בעת בחרותו, שנשתעבד לסבו הגדול הגאון ר' לייזר יודל פינקל זצ"ל למסור לו "שטיקל תורה" [מערכה] כל ליל ש"ק. גם מתלמידים אחרים היה מבקש הג"ר לייזר יודל לשמוע מערכות, ומעולם לא נהג לקבל כל הנאמר לו, אלא דרכו היתה להביע ביקורת, לתקן מה שהיה צריך תיקון, להימנע מלקבל מה שבעיניו לא היה ראוי לקבלו, ובכך סייע לתלמיד עד שהיה גדל ומתעלה על ידו.

בקיץ תש"נ למדנו בישיבה מסכת קידושין. בעקבות מה שאמר לי אמו"ר, שחבל לו שאינני משקיע יותר עמל ויגיעה בדברי הלכה, בקשתי מאת אמו"ר להשתעבד לו למסור לו מערכה כל ש"ק, והוא הסכים לבקשתי. המערכה הראשונה שמסרתי לו היתה בסוגיא דמקדש במלוה, ואחר כך, בכל שבוע הייתי נשאר בבית המדרש בערב ש"ק עד שגמרתי להכין את המערכה.

באותה התקופה הוזמנתי על ידי אמו"ר לסעוד על שולחנו עם משפחתו ברוב לילי ש"ק. האווירה בסעודות שבת היתה אווירה של שמחה של רוממות. אמו"ר היה מרתק בעת שפרס את משנתו לבני המשפחה, בין בנדונים בתוך סוגיות הש"ס, בין בנדונים הסובבים את סוגיות הש"ס, בין בנדונים של סוגיות החיים, שעלו מדי שבת בשבתו על שלחנו. לאמו"ר היתה משנה סדורה, בכל נושא ובכל ענין. ישבנו בערגה והתענג לבנו מחכמתו המקורית, ומפקחותו הנבונה בכל תחום ונושא. לאחר הפטירה הספידו בנו, הרה"ג ר' אליעזר שליט"א, בהיכל הישיבה. בעת שהזכיר את האווירה המיוחדת של הסעודות בשבת, ואמר "מי יתנני כירחי קדם, עוד סעודת שבת אחת עם אבינו", לבי נמס בקרבי מכאבי געגועים.

לאחר הסעודה, הייתי הולך יחד עם אמו"ר לבית המדרש, שם הייתי מוסר לו את המערכה שהכנתי, ואף הוא, כסבו הגדול, היה מביע ביקורת, לקרב ולחזק את מה שהיה נראה טוב בעיניו, ולתקן או לדחות את מה שלא היה נכון בעיניו.

בשלהי חודש תשרי תנש"א פנה אלי אמו"ר ואמר לי, "אספר לך את שעשיתי אתמול. נסעתי באוטובוס לרחוב בצלאל במרכז העיר, נכנסתי לחנות "גרפוס" וחיפשתי שם מחברת כרוכה עם שורות, למתנת יום הולדת עבורך, כדי לכתוב בה את המערכות שהנך מוסר לי מדי שבוע. מאחר והיה להם רק מחברת כרוכה ללא שורות ומחברת עם שורות ללא כריכה, לא קניתי שום דבר, וחזרתי. חשבתי בכל זאת לספר לך את זה" [מיד הלכתי וחיפשתי עד שמצאתי לעצמי מחברת כרוכה עם שורות, והתחלתי לכתוב בתוכה בכל שבוע את המערכות].

אמו"ר העריך מאד את ענין כתיבת דברי תורה, לא רק כדי שהאדם יזכור לימים את חידושי תורתו, אלא יותר מזה, ככלי ללבן ולהבהיר את הענין אצלו באמצעות הכתיבה, מפני שישנה בהירות שלא ניתן להשיגה כי אם על ידי כתיבה. מרגלא בפומיה מה שאומרים בדברי המשנה באבות, "קנה לך חבר", דהיינו "קנה", כלומר עט כתיבה, יהא "לך לחבר".

פעם סיפר לי אמו"ר שכך היה מכין את שיעוריו לפני מסירתם: לאחר לימוד הסוגיא ועיון רב בכל ענייניה, היה כותב תחילה טיוטא של השיעור. אח"כ, סמוך לעצם מסירת השיעור, היה חוזר וכותבו שנית, בגירסא מוגהת ונקייה, מנופה כסולת מן הקמח.

עוד בענין העלאת דברי תורה על הכתב, כאשר היה מסתכל במה שכתב לפני שנים מספר, היה מרגלא בפומיה, "אם נראים לי היום הדברים שכתבתי בעבר ברורים ומבוארים כל צרכם הנני עצוב, שאם כן סימן שלא גדלתי וצמחתי בלימוד מאז שלמדתי הסוגיא בעבר. ואילו אם נראים לי היום הדברים שכתבתי בעבר שאינם ברורים ומבוארים כל צרכם הנני שמח, כי סימן הוא שגדלתי וצמחתי והשתפר כוחי ויכולתי בלימוד ממה שהיה בעבר."

הגיע חג מתן תורתנו שנת תנש"א, שהייתי בביתו של אמו"ר באסרו חג לבני ארץ ישראל, שהיה עבורי יום טוב שני של גליות. התחלנו לשוחח על ענין מי שדעתו לחזור לחו"ל והמסתעף, ופתח אמו"ר את הספר "אגרות משה" לתשובה הידועה בענין בן חו"ל הסמוך על שלחן אביו. בתשובה נאמר שאם בן חו"ל החליט לקבוע דירתו בארץ ישראל, אולם הוא סמוך על שלחן אביו, ואין אביו מרשה לו להישאר בארץ, נמצא שאין החלטתו החלטה, שהרי ההחלטה אינה בידו אלא ביד אביו שהחליט אחרת.

שאלתי אז את אמו"ר, מדוע עלי לנהוג יו"ט שני ימים? הרי כוונתי ברורה לקבוע דירתי בארץ ישראל, שהרי כל תורתני היא תורת ארץ ישראל, הן מצד רבי (אמו"ר) בארץ ישראל, והן מצד המקום שמצאתי בישיבת מיר הק', ולכן אין לי סיבה לחזור לחו"ל [ואם מצד זה שטרם התחתנתי, ומי יודע אם אשתי תרצה לדור בארץ ישראל, אמרתי לו שאין בדעתי להסכים להצעת שידוך למי שאינה מסכימה

לפחות לנסות לגור בארץ]. ואם מצד אבי ז"ל, וכמעט של הגר"מ ב"אגרות משה" שם, אבי אמר לי בפה מלא שהוא ישמח מאד אם אחליט לגור בארץ ישראל.

אמו"ר הסכים עם שאלתי זו ומיד התקשר למרן הגרש"ז אויערבאך זצ"ל [ביד אמו"ר היה מספרו החסוי של מרן הגרש"ז], אשר השיב שדבר פשוט אצלו, דאף לפי שיטת הגר"מ זצ"ל במצב שלי יש לי דין בן ארץ ישראל. הורה לי מרן הגרש"ז להבדיל על הכוס, לעשות מלאכה האסורה ביום טוב, ואחר כך להניח תפילין.

בהתרגשות רבה הבדלתי על הכוס, כיביתי והדלקתי שוב את המנורה בסלון, והנחתי את התפילין של חזקי, בנו של אמו"ר. המאורע השאיר בי רושם עז, ועקב כך הלכתי וקניתי גביע של כסף החרוט עליו "צמאה נפשי" עם ציור של ירושלים עיה"ק, למתנה עבור אמו"ר, כאות וכזיכרון לאותה "הבדלה" בין קודש לחול, בין אור לחשך, ובין ישראל לעמים, תרתי משמע.

אמו"ר היה מדבר איתי רבות בענייני השגחה ובטחון, וממנו הבנתי שכך הוא כללם של הדברים.

ידוע ומפורסם הוא שאין כל קשר בעצם בין ההשתדלות לבין ההשגחה, כלומר, השפע שהקב"ה משפיע אינו בא מחמת ההשתדלות. מ"מ, השתדלות ראויה, כלומר השתדלות מידתית, היא תנאי מוכרח לכך שהקב"ה ישגיח על האדם וישפיע לו שפע הראוי לו, וכמו שמבואר בספר "אמונה וביטחון" למרן החזון אי"ש זצ"ל.

ולכן בענין ההשתדלות חובה על האדם למקם את עצמו בין שני קצוות, אשר בכוח כל אחד מהם לדחות את השגחת ה' מעליו. מצד אחד, על האדם להיזהר שלא ישתדל יותר מדי, שאם יעשה כן הרי בכך מראה בעצמו שלפי דעתו כאילו אין הקב"ה משפיע עליו את השפע, אלא הוא זקוק למעשה עצמו כדי להשפיע, בבחינת כוחי ועוצם ידי עשה לי את החיל הזה. ובכך ידחה את ההשגחה מעליו, שמדה כנגד מדה הקב"ה ישליך ויעזוב אותו למקרי הטבע, על דרך מה שכתוב, "והלכתם עמי קרי, והלכתי אף אני אלך עמכם בקרי וגו'", משום שאין ההשגחה מאת ה' אלא על ידי הביטחון בו.

ומאידך גיסא, על האדם להיזהר שלא ישתדל פחות מדי, שאם יעשה כן הרי בכך מראה בעצמו שאין לו ענין וצורך לעשות השתדלות, אלא ממתין שיעשה לו ה' נס, ובכך עובר על לאו ד"לא תנסו את ה' אלוקים", כלומר, לא תנסו את ה' למימר אינני צריך להשתדל, שהרי בין כך הכל מאיתו יתברך, וכשם שהקב"ה יכול להשפיע עלי בהנהגה של דרך הטבע באם אשתדל, כמו כן יכול הקב"ה להשפיע עלי בהנהגה ניסית מעל הטבע אם לא אשתדל. ובכך ידחה את ההשגחה מעליו, שאם הוא מנסה את הקב"ה וממתין עד שיעשה עמו נס, מדה כנגד מדה הקב"ה לא ישפיע עליו באמצעות הנהגה ניסית.

אולם השאלה היא, מה היא מדת ההשתדלות הראויה? ומרגלא בפומיה דאמו"ר, השתדלות ראויה היינו מה שאדם רגיל היה עושה במצב זה אלמלא השגחת ה' עליו.

פעם שוחחנו על אודות נס ההצלה של ישיבת מיר, הבריחה ממיר לוילנא, ומשם דרך סיביר ליפן ואח"כ לשנחאי. סיפר לי אמו"ר שבעת שהותם בוילנא היו חילוקי דעות בענין נסיעתם ליפן, האם זו היא השתדלות ראויה. נראה כי דעתו של המשגיח, הגאון ר' חצקל לוינשטיין זצ"ל, היתה נגד הנסיעה. לאחר שעשו כן וניצלו, היו שבאו למשגיח וטענו, הרי אנו רואים שהיתה זאת השתדלות ראויה, שהרי כך עשינו וניצלנו, ואחרים שלא עשו כן לא ניצלו. ענה להם המשגיח, "אין התוצאה הוכחה על כך שהמעשה היה ראוי, יתכן שהיינו צריכים באמת לעשות אחרת, ועשינו שלא כהוגן, על אף התוצאה לבסוף" [ישנן גירסאות אחרות לסיפור, אולם כך שמעתי מאמו"ר].

בחילוף הימים הגעתי לגיל השידוכים. היה נהוג אז בישיבה, כמו היום, שבני חו"ל היו חוזרים למשפחתם כדי לעסוק בשידוכים. בהגיע סוף ה"זמן", התייעצתי עם אמו"ר, ושאלתי אותו האם הגיע הזמן שעלי לחזור לארה"ב לשם כך. ענה לי אמו"ר, תחכה עוד "זמן" בישיבה. וכך עשיתי.

בסוף ה"זמן" הבא חזרתי על שאלתי, האם הגיע הזמן לחזור לארה"ב לצורך שידוכים. בתשובה, חזר אמו"ר על דבריו הראשונים, תלמד עוד "זמן" אחד בישיבה. וכך עשיתי.

סיפור זה חזר על עצמו בסוף ה"זמן" שלאחר מכן, שאלתי האם הגיע הזמן, וענה לי אמו"ר להישאר עוד זמן אחד. ואז שאלתי את אמו"ר, אם כן, מתי יגיע הזמן שהוא יורה לי לחזור לארה"ב? ענה לי, לעולם לא אומר לך כן. אז הוספתי לשאול אותו,

אם לעולם לא יגיד לי לחזור לארה"ב, מתי אעשה כן? ענה לי אמו"ר, הזמן הראוי בשבילך לחזור הוא בזמן שכבר לא תשאל אותי יותר.

אז אמו"ר הסביר את עצמו. הרי ישנו "שטייגען" מיוחד של בחור, שאברך לא יכול להשיג, ומאידך גיסא ישנו "שטייגען" מיוחד של אברך, שבחור לא יוכל להשיג. בכל זאת, אין גבול מסויים אצל בחור שדוקא באותו עת כבר נשלם ה"שטייגען" שהוא יוכל לעשות כבחור, ולא נשאר לו אלא ה"שטייגען" שיכול לעשות כאברך. אלא ככל שיישאר שקוע בלימוד כבחור, כך יוכל לגדול ולצמוח עוד ועוד. אך לבסוף יגיע הזמן שאינו יכול לדחות את הענין יותר, כיון שישלם על כך מחיר כבד מדי. לכן, הוא אמר לי, כל עוד שיש לך ספק ואתה בא לשאול האם לחזור לחו"ל ולהתחיל בשידוכים, התשובה תהיה להישאר עוד "זמן", כדי לנצל את ה"זמן" הנוסף להשיג את כל שביכולתך לצמוח. אבל ברגע שכבר אין לך ספק וממילא לא תבוא לשאול, יש בכך סימן שאכן הגיע הזמן.

בחדש שבט שנת תנש"א פרצה מלחמת המפרץ [הראשונה]. אבא שלי ז"ל רצה שאחזור לארה"ב, ואילו אני רציתי להישאר בארץ ולהמשיך ללמוד בישיבת מיר הק'. התייעצתי עם אמו"ר, והוא קבע לנו פגישה עם מרן הרב שך זצ"ל כדי להתייעץ עמו. הפגישה נקבעה לבוקר אחד באמצע השבוע.

באותו לילה שלפני הפגישה עם מרן הרב שך, עמדה לצאת הטיסה האחרונה מן הארץ, בטרם הופסקו הטיסות לחו"ל מפני חשש לפריצת המלחמה. צלצל אלי אבי מורי ז"ל וציווה עלי בתקיפות לצאת מיד לשדה התעופה ולעלות על המטוס

[הוא קנה עבורי כרטיס נסיעה שחיכה לי בשדה התעופה]. מימי לא שמעתי את אבי מדבר בטון שכזה ובתקיפות שכזו. הבנתי שאצל אבא שלי באו מים עד נפש, והוא חושש מאד ופוחד פחד של ממש לשלומי.

התייעצתי עם אמו"ר והוא אמר שהשאלה שהיתה לנו למרן הרב שך מיותרת כיון שלהישאר בארץ נגד ציוויו של אבי ז"ל יש בו חשש שזה עלול לסכן את היחסים שלי איתו, ואמר אמו"ר דבזה אין ספק שלא כדאי להישאר.

לאחר שב"ה התארסתי, בקשתי מאמו"ר לבא להיות המסדר קידושין בחתונתי שהתקיימה בטורונטו, והוא הסכים לכך. עד אז הוא מעולם לא נסע לאמריקה.

אמו"ר נולד במיר, פולניא והיגר לשנחאי בגיל שלש עם משפחתו ועם הישיבה. שנות ילדותו עברו עליו בשנחאי ונותרו לו זיכרונות רבים מתקופה זו.

לאחר המלחמה, בשנת תש"ז נסע אמו"ר בספינה עם משפחתו משנחאי למרסיי. בשבת הראשונה שלמדתי עם אמו"ר ספר "סיפור לי את הסיפור הידוע עם אביו מורנו הג"ר חיים זצ"ל, שאירע בספינה בדרך משנחאי למרסיי.

הג"ר חיים עמד על סיפון הספינה כאשר ניגש בחור אליו ושאל, "א וו האלט מען [איפה אוחזים]? " כוונתו של הבחור היתה איפה אוחזים במסע, וכמה זמן נותר עד הגעתם ליעד. ענה לו הג"ר חיים, "שמעתתא ב". הג"ר חיים, שתלמוד תורתו היווה את כל עולמו, הבין את השאלה אחרת, כלומר איפה אוחזים באמת, איפה

אוחזים בתלמוד תורה, ולזה ענה הגר"ח לבחור שאוחזים בספר "שב שמעתתא" שמעתתא ב [הגר"ח אף חיבר חיבור על ספר "שב שמעתתא" במסע זה בשם "תורת הספינה"].

סיפור זה מזכיר את המימרא הידועה של אביו מורנו הג"ר חיים זצ"ל במה שכתוב "כאשר ישא האומן את היונק וגו'". כששואלים איפה נמצא תינוק, אין הכוונה למיקומו של התינוק, אלא הכוונה לכך שהתינוק נמצא בידי אמו. אצל הג"ר חיים היה כן באמת, שלא היה נמצא במקום מסויים בגלובוס, אלא במקום מסויים בתורה, כי שם היתה עיקר הימצאותו. בין כששהה במיר, בין בולנא, בין בקידן, בין ברכבת טרנס-סיבירית עד לוולדיוואסטוק, בין בקובה, יפן, בין בשנחאי, סין, בין בספינה שהוליכה אותו אחר כך למרסיי, ובין בכל מקום אחר שהיה במשך כל ימי חייו, היתה עיקר הימצאותו בסוגיא בה היה שקוע בכל נפשו.

ובך היה אמו"ר, כל מקום שהלך שם, היה הופכו לבית מדרש על ידי הריתחא דאורייתא שהביא עמו. בין בעת שהותו בביתו, בין בעת הילוכו ברחוב, ובין בעת השתתפותו בשמחות ובאירועים למיניהם, תמיד היה אמו"ר פונה לאלה שמסביבו ושואל, "איך הבנת את התירוץ של תוס'?", "כבר ראית את הרשב"א?", "מה יש לך לומר על קושייתו של הגרע"א?" בכך היה אמו"ר שואב את האנשים שהיו בסביבתו, בכוונה תחילה, לתוך המציאות העילאית של עמל התורה בתוכה היה שרוי תמיד, מציאות של מתיבתא דרקיעא, על אף דריכת רגליו עלי אדמות.

ממרסיי עלו אמו"ר עם אמו ואחיותיו ארצה אל סבו הגדול, הגאון ר' לייזר יודל זצ"ל. הגר"ח המשיך עם הישיבה לארה"ב, שם שהה תקופה קצרה, ואז עלה ארצה ונתאחד עם משפחתו.

פעם סיפר לי אמו"ר שהיו אומרים על אביו מורנו הג"ר חיים זצ"ל שהיה מנותק מן הקורה בעולם מסביב, ואמר על כך אמו"ר שהדבר כלל אינו נכון, ואביו כן היה מודע היטב לעולם סביבו ולנעשה בו.

וכך גם אמו"ר לא חי באופן מנותק מן העולם סביבו. להיפך, בלטה באישיותו של אמו"ר מידת ההתענינות. הוא תמיד התעניין במתרחש סביבו, בכל נושא ובכל ענין, כמו שמצינו אצל משה רבנו ע"ה שהיה סר לראות "מדוע לא יבער הסנה". מתוך כך היה אמו"ר מתבונן ומתפעל מכל מה שהקב"ה ברא בעולמו, דורש וחוקר, לעמוד על טיבו וסודו של כל דבר חדש אליו נחשף.

בהקשר זה אמו"ר סיפר לי פעם על חמיו הגאון ר' אברהם פרבשטיין זצ"ל, שהיה מקורב מאד למרן החזון אי"ש זצ"ל. אמר לי אמו"ר, החזון אי"ש בראותו פרח היה יכול להביט ולהתבונן בו שעה ארוכה מתוך עניין והתפעלות שהיתה לו בנפלאות הבריאה. הוסיף אמו"ר, שחמיו היה מן התלמידים המועטים שזכו לקבל ענין זה מן החזון אי"ש.

פעם שאל אמו"ר, איזה כלי הביא לעולם הרס וחורבן יותר מכל כלי אחר? השיב אמו"ר, העט, ללא כל ספק, החריב את העולם יותר מכל כלי אחר. וכי יעלה על דעת האדם לומר שעט הוא דבר רע, ולכן השימוש בו אסור? כל מה שברא הקב"ה בעולמו הוא כלי, ולאדם ניתנה היכולת לבחור כיצד להשתמש בו, לטוב או למוטב.

בליל ששי, עש"ק פרשת בשלח, שבת שירה, תשנ"ב, הגיע אמו"ר לניו יורק כדי לסדר קידושין בחתונה שלי. בלילה הראשון של ה"שבע ברכות" שלי, סיפר אמו"ר בנאומו מעשה עם אביו, מורנו הגאון ר' חיים זצ"ל, שהיה מגיע ל"ימים נוראים" לנובהרדוק לשהות עם סבו הגדול הסבא מנובהרדוק זצ"ל. באחת מנסיעותיו, נכנס הג"ר חיים לישיבה בנובהרדוק, שם פגש את דודו הגאון ר' אברהם יפה'ן זצ"ל. הג"ר אברהם הצביע על בחור מסויים ואמר להג"ר חיים, הבחור הזה הינו הבחור הכי חשוב בישיבה. שאלו הג"ר חיים, "האם הוא הלמדן הכי גדול?", ענה לו הג"ר אברהם בשלילה. המשיך הג"ר חיים ושאל, "האם הוא המתמיד הכי גדול?", שוב ענה לו הג"ר אברהם בשלילה. "אם כן", שאל הג"ר חיים, "במה ניתן לומר עליו כי הוא הבחור הכי חשוב בישיבה?" ענה לו הג"ר אברהם, "הוא ה'מבקש' הכי גדול בישיבה" [הבחור היה ר' יעקב קנייבסקי, שלימים נודע כמרן רשכבה"ג הסטייפלר זצ"ל]. המשיך אמו"ר ואמר, המידה החשובה ביותר אצל בחור ישיבה הינה מידת הביקוש, עד כמה חשקה נפשו בתורה, ומבקש אחריה בכל נימי נשמתו.

בהזדמנות אחרת סיפר לי אמו"ר, בהיות אביו הג"ר חיים בנובהרדוק, הראה לו הסטייפלר את החדושי תורה שכתב, להתייעץ עמו מה לעשות עימם. אמר לו הג"ר חיים, שליש כבר נאמרים בעולם הישיבות, שליש כבר כתובים בספרים אחרים, ושליש אחר הוא מקורי וראוי להדפיסם. אמר לי אמו"ר שהסטייפלר עשה כעצת אביו, ולימים נודעו חידושי תורה אלו לתהילה בשם "קהילות יעקב".

לאחר שנים רבות, כשנסתלק מורנו הגאון ר' חיים זצ"ל, נסגר המעגל בהגיע אמו"ר לבני ברק להתיעץ עם מרן הסטייפלר זצ"ל בקשר לחידושי תורה שהניח אחריו אביו הג"ר חיים בכתובים. שאל אמו"ר את הסטייפלר, האם ראוי לו לאמו"ר לעסוק בהכנת כתבי אביו לדפוס, או האם לחילופין ראוי יותר שיעסוק בחידושי תורה שחידש אמו"ר בעצמו. השיב לו הסטייפלר שהוא חייב לעשות את שניהם, וכך עשה.

פעם סיפר לי אמו"ר שהגיע למרן הסטייפלר זצ"ל לבקש ממנו להתפלל על חולה. שאל הסטייפלר את אמו"ר, "מדוע הגעת אלי?", ענה לו אמו"ר, "כתוב בגמ', 'לך אצל חכם ויבקש עליו רחמים'". אמר לו הסטייפלר, "אספר לך סיפור. כשהייתי ילד בהוראנסטיפל, היה בעיר משוגע ידוע שהיה אומר על עצמו שהוא אליהו הנביא. ילדי העיירה היו מלעיגים לו על כך. לאחר שסבל רבות מהם, כינס המשוגע את כל ילדי העיירה לבית המדרש ואמר להם, "כעת אוכיח לכם הוכחה גמורה ומוחלטת שאני אליהו הנביא!". התחיל המשוגע להוציא ספרים מן המדפים, גמרות, מדרשים, וכדומה, והראה לילדים בכל ספר וספר מה שהיה מוזכר על אליהו הנביא. בספר אחד היה כתוב כך, בספר אחר כך, ועוד ועוד. הילדים [וכנראה הסטייפלר עצמו היה אחד מהם] התחילו לצחוק וצעקו לעבר המשוגע, 'זה שאליהו הנביא קיים אנחנו יודעים, אבל מה זה קשור אליך?!'

המשיך הסטייפלר ואמר לאמו"ר, "זה שכתוב בגמרא 'לך אצל חכם ויבקש עליו רחמים', זה אני יודע - אבל מה זה קשור אלי??"

בשבוע שלאחר השבע ברכות, זכינו אני ואשתי תחי' לאוי"ט לעלות ארצה. כשהגענו לשדה התעופה בלוד, גלינו להפתעתנו שבנו של אמו"ר, ר' אליעזר, שהיה אז בחור, חיכה שם לקבל את פנינו, בשליחותו של אמו"ר ותבל"ח אשתו הרבנית תליט"א.

דבר קטן זה שעשה אמו"ר, יש בו כדי ללמד על הכלל כולו. בכל מעשיו עם הבריות היה ניכר עוצם הגאונות שהיה לו לאמו"ר במערכות שערך כדי להיטיב עם הזולת, יחד עם רגישותו המיוחדת במינה.

זוג צעיר ילידי חו"ל, אשר לאחר חתונתם עולים לארץ ישראל במטרה להקים שם את ביתם, יש בכך מעין הניסיון שכתוב באברהם אבינו, "לך מארצך וממולדתך ומבית אביך וגו'". השכיל אמו"ר לראות, שאם ישלח את בנו אליעזר לקבל פנינו בשדה התעופה, יש בכח מעשה זה לתת הרגשה הפוכה, של זוג החוזר הביתה לאחר תקופה ארוכה.

אמו"ר היה רגיל לומר שדבר חשוב הוא מאד עבור זוג לאחר החתונה לקבוע דירתם בארץ ישראל על אדני יסודות תלמוד תורה, ואף לתקופה קצרה, ומשום שעל ידי זה יקבע בביתם ערכים של תורה שיישארו קבועים בביתם לעולם.

ובהקשר זה היה אומר בשם אביו מורנו הג"ר חיים זצ"ל, שענין "שנה ראשונה" אינו הנהגה מיוחדת המוגבלת לשנה ראשונה בלבד, אלא שנה ראשונה הוא חינוך לאדם, כיצד עליו לנהוג כלפי אשתו תמיד.

אמו"ר היה אומר שאשתו של אדם קודמת לכל אדם אחר, אפילו לבניו ולבנותיו.

ובהקשר זה, בשנת תש"ס עברנו לגור בדירה חדשה, ולרגל כניסתנו לבית החדש

ב"ה י"ג כ"ט/ ט"ט

אברת ואילם היקרים

ב"ה אלהם יחיו

זה כנסתם אברתם החפץ

ידי ידו יהיה אביו, למה יתת נאמי גם זה הכותב בית
אחרי, כמו לראי זה מי לקט אלה, אלה יש או מקצ
למה אלה, ואם אלה אלה אלה, ואלו הכותב בית
יש זו מקצת אלה אלה, אלה אכן אלה ילדי אלה
איתנו יקצי זה תפסתם של תפסתם אלו אלו הם

זה כנסתם בו מלה וקדושה כי ביתו של אברהם הוא
אקום קדושה, וע"י אלה אלה של מלה, אלה
אק"ם אלה הנאמי ביהו"א, אלו יאמי אלה האלה.
הבית החיזון הוא אלה אלה אלה אלה אלה,
הביתו בולא, ביתו זו אלה, הקדושה אלה
הבית, אלה אלה, אלה אלה אלה אלה אלה

יהי ברכתם ב"ה וצד אלה אלה

ב"ה אלה אלה אלה אלה אלה

ב"ה אלה אלה אלה אלה אלה

אלו אלה אלה אלה אלה אלה

אברהם

יהי אלה אלה אלה

פעם שאלתי את אמו"ר האם יודע הוא לשחות, וענה בשלילה [הבנתי ממנו שדבר זה היה בלתי אפשרי בתנאים שהיו חיים בו בשנחאי]. בהקשר זה אמר לי אמו"ר בשם אביו הג"ר חיים זצ"ל בנוגע לדברי הגמ' שעל האב ללמד את בנו לשחות, שאין הכוונה לשחייה בלבד, אלא הכוונה שמוטל על האב ללמד את בנו להתמודד בחיים, עם כל מה שיצטרך להתמודד בו. כדוגמא, סיפר לי אמו"ר שהיה נוהג לשלוח את ילדיו למשרדי הממשלה כדי לטפל בדברים שהיו צריכים טיפול, כדי ללמדם כיצד להתמודד בדברים אלו.

פעם הוזמנו לסעוד את "ליל הסדר" אצל אמו"ר. היינו מוזמנים גם לסעודה ביום הפסח למחרת, אולם מאחר והקפדתי לשתות ארבע כוסות של יין [דוקא], ושלא לסמוך על רוב כוס, קמתי בבוקר שלמחרת עם כאבי ראש מן היין, ולא יכולנו להגיע לביתו של אמו"ר עד שעה מאוחרת אחר הצהרים. אמר לי אז אמו"ר, שעל אף הרצון להחמיר בד' כוסות, יש גם המצווה של שמחת יום טוב. וכך היה מרגלא בפומיה תמיד, אין בידי האדם לעשות את הכל, ואם עושה דבר אחד, הינו בהכרח על חשבון דבר אחר.

בהזדמנות אחרת סיפר לי אמו"ר שבתו חזרה מהסמינר, והתלוננה על כך שהמורה שאלה כל אחת מן הבנות, איזו חומרא מיוחדת קיימת במשפחתן [המורה,

מסתבר, הניחה שחומרות זה דבר טוב, וודאי לכל בת יש איזו חומרא שמשפחה היתה מחמירה בה], אך לבתו של אמו"ר לא היתה אפילו חומרא אחת לספר עליה למורה, דבר שגרם לה למבוכה.

השיב לה אמו"ר, שיש לחומרות גם פנים שליליות, זאת משום שברגע שאדם מקפיד יותר על דבר אחד מסויים, מגביה בכך את חשיבותו על חשבון ירידת חשיבותו בהכרח של כל דבר אחר [שכאשר דבר אחד עולה בסדר עדיפויות של האדם, פירושו של דבר זה, שעלה בחשיבותו ביחס לכל הדברים האחרים, ולכן כתוצאה מכך בהכרח ירד אצלו חשיבות כל הדברים האחרים]. ויש על ידי זה משום קולא, ויתכן אפילו זלזול, בדברים האחרים שאינו "מחמיר" בהם, אשר לעתים ערכם, לפי האמת, גבוה יותר מדבר זה שמחמיר בו.

בנוסף אמר לה אמו"ר בענין החומרות, כי טמונה בהן סכנה נוספת, וזה סיפוק הנפש שחש האדם לאחר שהחמיר בדבר מסויים. ומאחר וכל אדם מרגיש צורך להשיג סיפוק בנפשו, הרי לאחר שהוא קיבל סיפוק מהחמרה שלו בדבר מסויים, ממילא כבר אינו מרגיש הצורך להשיג סיפוק בנפשו מדברים אחרים, ואפילו דברים החשובים יותר מזה שמחמיר בו, וכגון בתלמוד תורה שערכו כנגד כולם.

ובהקשר זה היה מזכיר מה שכתב בשו"ת מהרש"ל (סי' פ"ה ד"ה "זמן הדלקת") "ומה שהאידנא הבחורים מחמירים על עצמם שלא להשתתף בפריטי, ועדיפי לדעתיהו מרבי זירא (שם כ"ג), זהו מנהג אשכנז שמגביהין הטפל ומניחין העיקר, והלואי שלא יקילו במצות החמורות." ודבריו תמוהים לכאורה, דעל אף שהחומרא

שמחמירין על עצמן אין לה טעם, מ"מ מהדרים הם במצוות, ומה מקום מצא לומר שהם מניחין העיקר, ולחשדן בלהקל במצוות חמורות. ולהאמור דברי המהרש"ל מבוארים, דמי שמחמיר בדבר טפל, עלולה עצם ההחמרה שלו להביאו לידי כך שיקל בעיקר.

ובזה הסביר (אולי בשם אחרים) מה שאומרים בוידוי של יו"כ קטן, "את אשר הקלת החמרת ואת אשר החמרת הקלתי", בשלמא החמרת הקלתי מובן, אבל מה העבירה באשר "הקלת החמרת", ועוד מקדימים את זה ל"החמרת הקלתי". ולהאמור מבואר, שהשורש והסיבה ל"החמרת הקלתי" מתחיל בזה ש"הקלת החמרת".

אך הוסיף אמו"ר ואמר לבתו, במשפחה שלנו מקפידים ומחמירים בענין אחד, וזה בעוון ביטול תורה, משום שערך תלמוד תורה הוא למעלה מן הכל, וכמאמרם ז"ל, "תלמוד תורה כנגד כולם."

אמו"ר היה סבור כאותן השיטות המקילות בשימוש בחשמל בשבת. פעם אמר לו אחד מילדיו שרצה להחמיר בזה, "אבא, מה איכפת לך? תחבר את חשמל הבית לגנרטור בשבת", אך אמו"ר סירב להיענות לבקשתו. המושג של "מה איכפת לך?" בענין עבודת ה' לא היה קיים כלל וכלל אצל אמו"ר. כל ענין ופרט בעבודת ה' היה איכפת לו מאוד, ודוקא משום כך, מה שלפי דעתו היה מותר ואין צורך להחמיר בו, לא היה מוכן להיענות לבקשת החמרה לגביו.

נפשו של אמו"ר סלדה מכל הרגשת סיפוק בנפש האדם שלא באה על ידי עמל ויגיעה בתלמוד תורה ועבודת ה'. משום כך היה לבז בעיניו ענייני ה"סגולות" למיניהם, והיה מבטל אותם ומתבטא נגדם בחריפות.

בהקשר זה היה אמו"ר מצטער לפעמים כשאנשים באו אליו להתברך שיצליחו בתלמוד תורה ועבודת ה'. כנראה הרגיש אמו"ר שבקשה כזו באה לפעמים כחיפוש "קיצור דרך", שלא יצטרכו לעמל וליגיעה המוכרחים לאדם בכל השגה רוחנית. פעם בימי הפורים באתי אליו ובקשתי אף אני ברכה, והגיב בתמיהה, אמנם בבדיחותא, היאך יעלה על דעתך "לבגוד" בי לבקש ממני דבר כזה?

וזכורני שבילדותי הגעתי לבני ברק לבקש ברכה מאת מרן הרב שך זצ"ל, ושאלני מרן הרב שך "איזו ברכה הנך מבקש?" ענית לו, "שאזכה להיות תלמיד חכם." הסתכל עלי מרן הרב שך בתמהון ושאל, "לזה צריך ברכה?! אז תלמד! תלמד, ובכך תגדל להיות תלמיד חכם!"

פעם סיפר לי אמו"ר שהיה בשמחת "שבע ברכות" בתוך משפחתו המורחבת, ובחור מהמשפחה נאם והרחיב בדיבורו על כך שמשפחתם מיוחסת מצאצאיהם של מצוקי ארץ וגאוני עולם. אמר לי אמו"ר, אלמלי הייתי במקומו של הבחור, לא הייתי מדבר על זה ברבים כלל. הרי היחוס הוא "מחייב" גדול וכיצד אין הבחור הזה מתבייש לתבוע מעצמו ברבים גדלות שכזו? אביו של אמו"ר מורנו הג"ר חיים זצ"ל

היה אומר, "קצה המדרגה של האב חייב להוות את היסוד להנהגת הבן, עד שאם יניחנה ראוי לענש."

אמו"ר לא היה נראה כמי שנולד "קדוש מרחם", ואף הנהגותיו לא שקפו זאת, אלא היה ניכר עליו שאת כל מעלותיו העצומות ברוחניות השיג בכוחות עצמו מתוך עמל ויגע רב.

לאחר חתונתי, חזרתי ארצה והמשכתי ללמוד עם אמו"ר ולמסור לו מערכות. בחורף תשנ"ג נולד לי ב"ה בני בכורי יעקב צבי נ"י. לברית הגיע ברגע האחרון חמיו של אמו"ר הגאון ר' אברהם פרבשטיין זצ"ל. ניגש אלי אמו"ר והורה לי לתת לחמיו את הכיבוד שהייתי אמור לתת לאמו"ר ["ברכות וקריאת שם"]. אמרתי לו, שבכך לא יוותר כיבוד לאמו"ר, ובנפשי הדבר. ענה לי אמו"ר, "אם אקבל כיבוד במקום מורי חמי, יהיה הדבר תמוה בעיני הבריות, וטעם זה כשלעצמו דיו שלא לעשותו", כלל אשר הזדמן לי לשמוע מפיו מספר פעמים. אז לפייסני, אמר אמו"ר למוהל להוסיף כיבוד כדי שהוא יקבל "ליד הסנדק" [על אף שכמעט ואין בכך משמעות].

במשך הזמן הייתי מתיעץ הרבה עם אמו"ר בנושא של חינוך ילדים. בכל פעם שזכיתי לסיים מסכת שלמדתי עם בני, היינו ניגשים יחד לאמו"ר כדי שיוכל

להשתתף עמנו בשמחת הסיום. הוא היה מברך את בני בחום המיוחד לו, מכבדו במיני מטעמים למיניהם, ובכך היה משדר את אהבתו אליו. בהזדמנויות אלו היה מרגלא בפומיה דאמו"ר, שאין עלי לשים לב, לא לכמות ההספק של בני ולא לידיעות שלו, אלא עלי להבין שכל מטרת החינוך בתלמוד תורה אחת ויחידה היא, להקנות לבני חשק ותענוג בעמל התורה.

באדר תשנ"ה היה למורי זקני ר' יהושע שמחה מרגולין ז"ל יום הולדת, במלאות לו שמונים ושלוש שנים, ובעיר מגוריו ממפיס, ארה"ב [שם נולדתי], הכניסו ספר תורה וערכו סעודה גדולה לכבודו. הרגשתי חובה גדולה של הכרת הטוב כלפי סבי ז"ל, שהרי על ברכיו חונכתי ביסודות נאמנים של אהבת התורה וקיום המצוות. עלה בלבי לצלם את המערכות שכבר כתבתי ולכרוך אותן לתוך ספר בעל כריכה יפה ומכובדת, כדי לתת לסבי מתנה לרגל יום הולדתו. בקשתי מאת אמו"ר מכתב לתחילת הספר, כדי שסבי יוכל להבין ולהכיר בחשיבות מתנה זו ומשמעותה. ככל הנראה, אף מצא אמו"ר במכתב זה הזדמנות להביע מה שהוא מצפה ממני, ולא רק ממני, בעתיד.

שלחתי את הספר עם המכתב לסבי ז"ל, ולאחר פטירתו נתגלגל הספר עם המכתב בתוכו חזרה לידי. הספר היה מונח כמה שנים בארון ספרים שבביתי, עד שלאחרונה הראיתי את המכתב לאחד מחתניו של אמו"ר, אשר השכיל להבין הייחודיות שבו, שאמו"ר הביע בו את נקודת לבו ומשאת נפשו היחידה. לאחר הפטירה, בקשו בניו לפרסם המכתב, שהבחינו בו כעין צוואה רוחנית של אמו"ר [אף הוסיף אחד מהם לומר שלדעתו כך עשה אמו"ר בכוונה תחילה, להשאיר אחריו ביטוי לשאיפת חייו, כדי להודיעה לדורות הבאים].

להלן צילום המכתב.

כ"ה ה' אדר א' תשנ"ה

לידידי הרב ר' בעריל ויטמאן שליט"א
השלום והברכה

לאחר שהרבתי לשמוע ממך דברי תורה בע"פ, שמחתי מאד לראות כעת את חידושי תורתך בכתב, והם מאירי עינים ומשמחי לב, מבהירים ומלכנים הרבה ענינים עמוקים בסוגיות הש"ס ובדברי הראשונים, מפיצים אור זורח על דברים עמומים, והם בנויים לתלפיות על יסודות נאמנים, עומדים על אדני העמקות והישרות, כיד ה' הטובה עליך.

והאמת אגיד שהתפעלותי אינה דוקא ממה שרואים בהם את כשרונותיך הגדולים, שזה מתנת אלוקים שחננך, אלא יותר מזה, הנני רואה בהם את גודל העמל והיגיעה שהשקעת בדברים, את השעות והימים שהקדשת לכל אלו, ויותר מכך את העמל והיגיעה באיכות, לא לוותר על שום נקודה, לבררה עד הסוף. וידוע אני כי כל תוספת ביגיעה באותה נקודה, מצד אחד כרוכה היא בקשיים גדולים, ומצד אחר שכרה הרבה מאד, בבחינת לפום צערא אגרא, שע"י כך זוכים יותר ויותר להבין ולהשכיל את עמקי הדברים, ואכן מלבד העצלות הטבעית שאצל כל אדם המפריעה לו, הרי יצרו של אדם אינו נותן לו לעסוק בכך, ומפתהו להסתפק במה שהשיג עד עתה וללכת הלאה, ומשום שיסוד זה ידוע לו, שהעסק בעמקות התורה היא שמגדלת את האדם ומרוממתו, והיא התריס בפני כל הרוחות שמבחוץ, וע"כ עומד הוא כחומה לפני האדם למנוע ממנו ההתעסקות בעומק הדברים, וצריך כח רצון גדול ולסייעתא דשמיא להתגבר עליו.

ושמעתי על בעל האבני נזר, שביקשו ממנו להתפלל על חולה מסוכן, אמר שיותר טוב מתפילה הוא שיעסוק בבירור סוגיא חמורה, ויהא זה לזכות החולה, ונתיישב הוא ותלמידיו ולמדו סוגיא חמורה ושקלו וטרו בה עד שיצא להם דרך בבירורה ובישובה, ובאו ואמרו לו שאכן הוטב מצבו של החולה, ויצא מכלל סכנה מידית, אך עדיין חולה הוא מאד, אמר בעל האבני נזר, הסיבה היא דעדיין נשאר לנו קשיים בסוגיא, והתיישב הוא ותלמידיו ועמלו עוד בבירור הדברים עד שיצא הענין מחוור כשמלה, ומיד באו ואמרו לו כי החולה הבריא.

והנני לברכך כי תאזור אומץ ותוסיף חיל מעלה מעלה, בבירור וליבון הענינים החמורים בש"ס, ויהא זה אבן פינה לאוצר גדול מלא כל כלי חמדה שאתה עתיד לאצור בעזה"ת, ותשפיע מאור תורתך להרבה תלמידים מבקשי דרך ה', אשר מפריד יגדלו ויתעלו, ותזכה להרבות כבוד שמים בעולם.

ויברכך ה' בכל מילי דמיטב
רפאל שמואלביץ

בשנת תש"נ התקיים כנס של דגל התורה ב"יד אליהו", לשם נסעתי יחד עם אמו"ר ובניו. בפתח שהוביל אל הבמה היתה כניסה נפרדת לרבנים וראשי ישיבות, שם ישבו רבנים בשלש שורות, מאחורי השורה הקדמית בה ישב מרן הרב שך זצ"ל עם רבנים חשובים.

לאחר הכנס שאל אחד מבניו של אמו"ר את אביו, מדוע הושיבו אותו בשורה האחרונה, ואילו רבנים אחרים בשורה הראשונה? כנראה כאב לו לבנו של אמו"ר על כך שהמארגנים לא התייחסו אל אביו כפי כבודו הראוי לו. ענה לו אמו"ר, המארגנים לא אמרו היכן לשבת, כל אחד פשוט בחר מקום שהוא הרגיש שראוי לו.

במרחשון תשס"ב נפטר מרן הרב שך זצ"ל, ונסעתי יחד עם אמו"ר להלוויה שהתקיימה בעש"ק בבני ברק. הבאתי איתי גם את בני, יעקב צבי נ"י, שהיה אז ילד קטן. מאות אלפי אנשים השתתפו בלוויה והמראה היה מדהים, אנשים זרמו כמי נהר מגבעת הישיבה אל בית העולם. אמר לי אמו"ר להרים את בני יעקב צבי ולהגביה אותו כדי שיוכל לראות את הקהל העצום, ובכך יזכור את המעמד המיוחד הזה של הלווית מרן הרב שך זצ"ל.

אז הורה לי אמו"ר לקרוע קריעה מדין "רבו מובהק" הנוהג אצל גדול הדור. לאחר שקרעתי את בגדי, התכופתי לבני יעקב צבי ועזרתי לו לקרוע אף הוא את בגדו. אמו"ר שתק, אבל אחר כך כשהיינו לבד, אמר לי אמו"ר, "לא רציתי להגיד לך בשעת מעשה, אבל תדע לך שאין ענין של חינוך בנוגע לקריעה אצל קטן".

אמרו חז"ל אין אדם עומד על דעת רבו עד לאחר ארבעים שנה. נדמה לי שלאחרונה גיליתי טפח מכוונת אמו"ר במה שאמר לי אז בשעת הלוויה. לאחרונה העירוני בענין הא דליכא חינוך לקטן באבילות, שכתוב הטעם בשו"ת חקרי לב (או"ח ס' צט), דחינוך הוא כדי להרגילו במצוות לכשיגדל, ואם יחנכוהו באבלות יש בזה משום אתחלתא דפורענותא וסימן רע לכשיגדל, עיי"ש. ונדמה לי שמשום זה רצה אמו"ר למנוע ממני לקרוע בגדו של בני הקטן.

אולם לבסוף אמו"ר נמלך ולא עצר אותי מלקרוע את בגדו של בני, ונדמה לי שטעמו היה שישנו שיקול חשוב יותר משיקול של סימן רע, והיינו עצם יסוד חינוך הבנים, שאמו"ר היה מקפיד מאד על כך שאסור להוכיח אב בפני בנו (או רב בפני תלמידו, יבואר עוד בזה להלן), משום שיש בכך לסכן כל חינוך הבן, שאם הבן רואה שאביו טועה בדבר זה, כל פעם שאביו יאמר לבנו משהו שאין בנו רוצה לשמוע אליו, יאמר הבן בלבו, גם בזה טועה אבי.

אמו"ר עמד בראשות "ועדת הרבנים - רמת שלמה" בעת הקמת השכונה, ורבים הם הסיפורים על נקיות כפיו המופלאה בהקשר זה. בסיום הבנייה נותרו כספים שנועדו להוצאות הבנייה ואשר הוחזרו לרוכשים, לאחר שלא היה בהם שימוש במהלך הבנייה. הדבר התפרסם בתקשורת כפעם הראשונה בהיסטוריה שהוחזרו כספים לרוכשים בקבוצת רכישה, והיו אלה ששבחו את קידוש ה' הגדול בדבר זה. אמו"ר סיפר לי על כך במורת רוח: "מה שהחזרנו כספים שאינם שייכים לנו, זה נחשב בעיניהם כקידוש ה'!?"

חובת הכרת הטוב תפסה אצל אמו"ר מקום חשוב במיוחד. אמו"ר היה עושה מאמצים גדולים, וטורח טירחא גדולה ויתירה עבור אדם שהרגיש כלפיו הכרת הטוב.

במשך שנים רבות שימש אמו"ר כעורך בכיר ב"אנציקלופדיה תלמודית", תפקיד שהתאים לו במיוחד, בהיותו "אנציקלופדיה מהלכת" - מצד ההיקף הרחב יחד עם ההבנה העמוקה שהיתה לו בכל סוגיות הש"ס. ערך "חזקה דמעיקרא" שכתב אמו"ר ב"אנציקלופדיה" הדהים את עולם התורה מצד הקיפו העצום.

בשנת תשס"א ה"אנציקלופדיה תלמודית" נכנסה למצוקה כלכלית שאיימה על המשך קיומה. מאחר ואמו"ר הרגיש חובה גדולה של הכרת הטוב למוסד זה, הסכים לנסוע לארצות הברית ליומיים להשתדל בהצלת המוסד. בקשתי להצטרף אליו והוא נענה לבקשתי.

במשך שהותנו שם, נפגשנו עם אברך תלמיד חכם אחד, אשר בעבר היה זקוק לעסוק למחייתו, אך ברבות הימים זכה לעשירות אשר מחמתה כבר לא היה זקוק לעיסוק זה. אמו"ר סיפר לי שאותו אברך שאל את אמו"ר האם עליו לפרוש מעסקיו, שתהיה תורתו אומנתו בלבד, מאחר שכבר אינו זקוק לעסוק במסחר לצורך פרנסתו.

ענה לו אמו"ר, ששאלה כזאת היא שאלה חמורה, ולזה צריכים להתייעץ עם גדולי הדור, והציע לו לגשת למרן הגראי"ל שטיינמן שליט"א להתייעץ איתו על זה.

האברך התעקש לדעת דעתו של אמו"ר בזה, ואז ענה לו אמו"ר שאינו יכול להכריע עבורו, אולם בבית שהוא גדל בו, אצל אביו מורנו הג"ר חיים זצ"ל, הערך העליון היה אך ורק עמלות ושקיעות בתורה, ולכן דעתו נוטה שלכאורה עליו לפרוש מעסקיו ולהיות תורתו אומנתו.

לאחר שחלפו כמה חודשים, נודע לאמו"ר שהעסק שבו עסק בו אותו אברך יום יום נקלע לקשיים גדולים, וכבר לא היה צורך שיתעסק בו כלל. הכין אמו"ר מכתב לאברך הנ"ל, והראה לי אותו טרם שליחתו.

להלן העתק המכתב:

הרב רפאל שמואלביץ
ראש ישיבה בישיבת מיר
ירושלים

רח' בית ישראל 20 ירושלים
טל. 5326666 - 02

ב"ה י"ט במרחשון תשס"ב

לידידי הר"ר ... הי"ו,

שלום ורוב ברכה

צער רב נצטערנו כולנו לשמוע מה שאירע לך בעבודתך, ורגשות לבנו אתך בשעה קשה זו, ואנו כולנו תפלה לבורא עולמים, שמתוך הצרה ימציאך פדות ורווחה, וכמו שנאמר: "כי נפלתי קמת, כי אשב בחושך, ה' אור לי", ותזכה לאמור: "כוס ישועות אשא ובשם ה' אקרא".

אולם נראה שאפשר להסתכל על העניין מזווית שונה, יש אולי להגדיר את המצב "אליה וקוץ בה", או יותר נכון "קוץ ואליה בו", כי עם הצער הקשה אשר אתה נתון בו, הנה מגיעה אליך שמחה עצומה, שיש בה כדי לחפות על כל שאר הרגשות.

זכורני מה שאמרת לי בשעת הנסיעה לנו ג'רסי, כי שאיפתך היא לעזוב את עבודתך ולעלות לארץ הקודש ולהתמסר התמסרות מלאה ליעוד האמיתי שלך, דהיינו לעסוק יומם ולילה בדברי תורה, ולהתעלות לאותה דרגה גבוהה בתורה שאתה מוכשר ומסוגל לה, אלא שאתה מתלבט בזה משום האחריות לצוות שעובד תחתך.

והנה עתה נפטרת מהתלבטות זו, שוב אין אחריות העובדים מוטלת עליך, והיכולת מצויה בידך להגשים את כל מאווייך, להניח מאחריך את כל ענייני החולין, ולהשתקע בדברי התורה, [וכתוב באגרות חזו"א ח"א סי' י"ג, "האיש הזוכה לידיעת התורה, ר"ל שהשכל הניתן בנפש, (כגרעין בגומת השדה) התאחד עם החכמה, והיו לבשר אחד, הוא הולך בין אנשים ונראה לאדם הרואה לעניים כבן אדם, אולם באמת הוא מלאך הגר עם בני תמותה, וחי חיי אצילות ומרומם על ברכה ותהלה" ע"כ, ואנו כולנו שואפים לכך].

אני רואה את מה שאירע לך כאותו ענין המסופר במדרש רבה בראשית פמ"ב פ"א: "מעשה בר"א בן הורקנוס שהיו אחיו חורשים במישור והוא חורש בהר, ונפלה פרתו ונשברה, אמר לטובתי נשברה פרתי, ברח והלך לו אצל רבן יוחנן בן זכאי, והיה אוכל אדמה עד שעשה פיו ריח רע, הלכו ואמרו לרבי יוחנן בן זכאי ריח פיו של ר"א קשה לו, א"ל כשם שהבאיש ריח פיך על התורה, כך יהיה ריח תלמודך הולך מסוף העולם ועד סופו".

ומצינו בתנא דבי אליהו רבה פ"ג שכל ת"ח שמרבה בעסק התורה ואין עסקיו עולים לו יפה, סימן יפה לו שהקב"ה אוהב תורתו.

אכן סימן יפה לך שהקב"ה אוהב את תורתך. אכן לטובתך נשברה רגל פרתך!

לבנו פתוח אליך, ונקבל אותך בזרועות פתוחות בכל מקום ובכל מסגרת אשר תחפוץ בה, הן בישיבת מיר בירושלים, שתוכל למצוא בה אנשים כערכך, והן אם תבחר להשתלב בעבודת הקודש של האנציקלופדיה התלמודית, אשר תהיה בה לברכה. בכל מקום אשר תבחר - ברוך בואך לשלום!

המצטער בצערך והשמח בשמחתך

עניין הכרת הטוב התבטא אצל אמו"ר באופן מיוחד, הן בתחום שבין אדם למקום והן בתחום שבין אדם לחברו. פעם עמדתי לידו בעת שצילמו את משפחתו המורחבת [בניו ובנותיו, נכדיו ונכדותיו, וכוליה]. התחיל אמו"ר לבכות, ושאלתיו מדוע בוכה. ענה לי אמו"ר שיש לו מכרים, שאם היו אוספים לצלם את כל משפחתם, היו נאספים שתים שלש נפשות בלבד. בכה אמו"ר על כך באמרו, "מה אשיב לה' כל תגמולוהי עלי", כיצד אפשר להודות להקב"ה על כזו ברכה?

בליל ששי ערב שבת שירה תשע"ב, לאחר עשרים שנה בדיוק מהיום בו נסע אמו"ר לניו יורק לסדר קידושין בחתונתי, נסעתי עם אמו"ר לניו יורק בדרך לבית החולים "מאיו", שם אובחן אמו"ר כחולה במחלת ניוון שרירים [ALS] ר"ל, מחלה סופנית מידרדרת וחשוכת מרפא.

על אף קשיים גדולים ורבים, הסכימה חברת "בריינסטורם" [בראשות ר' חיים יענקל ליבוביץ] להעניק לו טיפול נסיוני בתאי גזע. אמו"ר היה חולה ALS הראשון בהיסטוריה אשר מצבו השתפר באופן משמעותי. בעקבות הטיפול, נתווספה לו שנה תמימה של חיי בריאות, מסירת שיעורים כסדרם, זמן לשהות עם משפחתו ומקורביו. לאחרונה ניגש אלי אברך חשוב ואמר לי שרק בזכות זה הוא זכה להיות תלמיד של אמו"ר, משום שזכה ללמוד אצלו רק באותה השנה האחרונה.

בעקבות השיפור הדרמטי התבקש אמו"ר להתראיין על כך בחדשות, דבר שהיה

קשה מאד עבורו מטעמים שונים. על אף הקושי הגדול, החליט אמו"ר להיענות לבקשה, היות והבין כי על ידי פרסום הדברים יתכן ותהיה התקדמות בניסיון הטיפול, ובכך יתכן שיהיה הטיפול בעתיד קרש הצלה לחולים רבים הסובלים ממחלה הנ"ל. שיקול נוסף מאד חשוב אצלו היה ענין הכרת הטוב הרבה שחש כלפי חברת "בריינסטורם" והעומד בראשה, שבמסירות נפש של ממש העניקו לו את הטיפול.

לאחר הראיון, פנה אליו המראיין בשאלה אישית. הוא התנצל ואמר ששאלה אחת הוא מעוניין לשאול עבור עצמו. האם סבור אמו"ר שהשיפור הדרמטי במצבו נגרם לו בעקבות נס מן השמים, או בעקבות התפתחות מדעית חדשנית?

ענה לו אמו"ר במשנתו הסדורה, ששני הדברים אינם סותרים זה את זה, אלא להיפך. ודאי היה נס מן השמים, אולם כאשר הקב"ה משפיע שפע בעולם הזה, הוא עושה כן באמצעות כלים שונים, והתפתחות המדע היא כלי אחד בידי היוצר כדי להשפיע את שפע הנס.

מרגלא בפומיה דאמו"ר בשם אביו הגאון ר' חיים זצ"ל, ש"אדם גדול" היינו מי שאינו עושה מעשה שאדם קטן ממנו היה עושה. הוסיף אמו"ר, דפעם אמר לו אביו באופן אחר, ש"אדם גדול" היינו מי שאינו חושב מחשבה שאדם קטן ממנו היה חושב.

סיפר לי אמו"ר שפעם המלמד בחיידר נתן לבנו סטירה על הלחי. אמר לי אמו"ר, שהתנהגות שכזו אסורה בהחלט בכל מצב שהוא, וזה לא משנה מה הן נסיבות הענין. אפילו במידה ויש צורך אמיתי לתת מכה לילד כדי לחנכו, צריך לתת מכה רק על היד, ובשום אופן לא לתת סטירה על הלחי, משום שסטירה על הלחי יש בה כלימה למקבלה, ואין שום הצדקה בעולם להכלים אדם אחר.

הוסיף אמו"ר ואמר, לא אמרתי על כך לבני מאומה, אלא הלכתי ודיברתי עם הרבי, שלא בנוכחות בני, להוכיח לו על מה שהוא עשה. המשיך אמו"ר ואמר, לעולם אסור לבקר את המורה בפני הילד, משום שיש בכך סכנה לכל החינוך של הילד. באם רואה הילד שאביו מבקר או מגנה את המורה שלו, קיימת בכך סכנה שהילד כבר לא יקבל שום חינוך, משום שכל דבר שאינו נוח לו לשמוע, הרי יבטלנו בלבנו, בטענה שהרי אביו כבר אמר שהמורה לא בסדר.

היה לאמו"ר חוש ביקורת חד, ולא היה נמנע מלהביע ביקורת לתועלת. לפעמים היתה זו ביקורת לאותו אדם בעצמו, והתועלת היתה כדי שיתקן את מעשיו בענין זה, ולפעמים היתה זו ביקורת על אנשים אחרים, אפילו ידועים, והתועלת היתה חינוכית, להראות דוגמא של התנהגות שצריך להימנע ממנה. אולם תמיד הקפיד אמו"ר מאד על הצורה בה העביר הביקורת, היה נזהר מאד שלא יתבייש האדם שעליו אמר את הביקורת, והיה מקפיד לאומרו בצורה מכובדת, כדי שלא יישמע חלילה מדבריו איזה שהוא לעג וזלזול.

פעם הוא סיפר לי ביקורת על אדם ידוע שהלך לעולמו לפני כמה שנים. בהזדמנות אחרת, אחד התבדח על אותו אדם ידוע בנוכחותו של אמו"ר. טרם הצליח איש זה לסיים את בדיחתו ואמו"ר גער בו בכעס, "למה אתה צריך לדבר ככה?! ככה לא מדברים על אנשים". הקפידה של אמו"ר לא היתה מצד חשיבותו של האדם הידוע עליו נאמרה הבדיחה - אמו"ר בעצמו לא אחז ממנו - הקפידה של אמו"ר היתה מצד הפחיתות של אותו אחד שיכול היה לדבר על אחרים בצורה לא מכובדת.

פעם אמר לי אמו"ר בשם אביו זצ"ל, כל אדם שעבר את המלחמה הנוראה, החוויה השפיעה על מהותו בדרך כלל באחד משני האופנים, או שנהיה גדול בהרבה ממה שהיה לפני כן, או לחילופין נהיה קטן בהרבה ממה שהיה לפני כן.

היתה לאמו"ר רגישות מיוחדת לכל אדם, ובכלל זה אף לילדים קטנים. בהקשר זה סיפר לי אמו"ר שכתב ה"נודע ביהודה" בתשובה, שהנושא שהוא כותב עליו מוזכר בספר מסויים, אולם הוא לא יכול לעיין בספר על אף שהספר נמצא אצלו, כיון שישב על ברכיו ילד שנרדם, וקימתו עלולה להעיר את הילד משנתו [עוד בהקשר זה, סיפר לי אמו"ר מעשה שהיה עם הגאון ר' חיים בריסקר זצ"ל, שהלך ברחוב ומצא ילד קטן בוכה משום שחבריו לא רצו לשחק איתו וברחו ממנו, והגר"ח שיחק בעצמו עם הילד עד שנרגע].

קבלתי פעם שיחת טלפון מאברך שביקש ממני לשאול את אמו"ר שאלה עבורו. מעשה שהיה כך היה. אברך זה היה בביתו והתמוטט, וחיו היו נתונים בסכנה גדולה. אחד מבני ביתו ביצע בו החיאה עד שהגיע אמבולנס שהבהיל אותו לטיפול נמרץ, שם שכב כמה ימים ללא הכרה, עד שבאיטיות חזר לעצמו והחלים.

בשעה שהתמוטט והיה מחוסר הכרה, ראה את אביו ואמו שכבר מזמן היו בעולם האמת, ושוחח עמהם. למיטב זכרוני, האברך סיפר לי שההורים שלו אמרו לו שלא יצטרף אליהם, ושעליו לחזור אחורנית למקומו.

האברך היה נסער מאד ממה שראה, וביקש ממני לשאול את אמו"ר האם בעקבות מה שהוא ראה, עליו לשנות באופן משמעותי את אורח חייו ואת עיסוקיו שהוא עוסק בהם.

אמר לי אמו"ר להשיב בשמו, "אינני יודע האם מה שראית זה ענין של דמיון או ענין של כעין רוח הקודש, אבל בין כך ובין כך לדעתי אין עליך לעשות שינוי משמעותי באורח חיך. הרי מה שנראה לך אמת ונכון אתה כבר עוסק בו, הן בתלמוד תורה והן בקיום המצוות, ואם כן אין סיבה לשנות מהרגיל, אלא רק להתחזק בכל מה שאתה עושה.

ובא השמש

"...ולחשך קרא לילה..."

נוכחותו של אמו"ר היתה מחזקת ומעודדת לסובבים אותו. הוא השרה על בניו ובנותיו ועלי תחושת ביטחון, תחושה של "לעולם אין אתה צריך לפחד, לעולם אין אתה צריך לבכות, הרי אתה נמצא בידיים של אבא". בעת יציאת נשמתו, עמדתי וראיתי את פני אחד מן הילדים שלו, פנים רצוצות, מרוסקות, מנותצות - לא רק עצב נשקף מהם, אלא שבר עמוק שאין לתאר.

אמו"ר היה אומר לי, שטעות היא מה שאנשים חושבים שהם צריכים להבין את הכל. יש דברים שאנחנו לא מבינים, ודברים שאנחנו לא מסוגלים להבין, וכך אנו חיים, עם ספיקות, עם קושיות, ועם דברים שנראים בעינינו כסתירות. הקב"ה רוצה מאתנו להתמודד על אף שאנחנו לא מבינים.

אמו"ר מעולם לא הבטיח לנו שיקרה לנו רק מה שנראה בעינינו שהוא טוב, אלא להיפך, הוא לימד אותנו כיצד להתמודד עם מה שנראה בעינינו שאינו טוב. היה חביב לו מאוד ה"ווארט" שאומרים החסידים, "הזורעים בדמעה ברנה", אזי "יקצורו".

לך מרים תלפ

לדוד יקירי

אבך בואב, וצדק למאמי
הצניע צומצני וצומצני
אנני ה' ה' ה' ה' ה'

לך בשלמי נחמה ונחמה
לחצני ה' בהרף עין
בא לא ילפני בהרף עין
אצדק, ה' ה' ה' ה' ה'
ז' ז' ז' ז' ז' ז' ז' ז'
ז' ז' ז' ז' ז' ז' ז' ז'
ז' ז' ז' ז' ז' ז' ז' ז'
ז' ז' ז' ז' ז' ז' ז' ז'
ז' ז' ז' ז' ז' ז' ז' ז'

ז' ז' ז' ז' ז' ז' ז' ז'
ז' ז' ז' ז' ז' ז' ז' ז'
ז' ז' ז' ז' ז' ז' ז' ז'

והיה לעת ערב יהיה אור

"...ויהי ערב ויהי בקר..."

מילי דהספידא שמסרתי בהיכל ישיבת מיר

בשלושים להסתלקות אמו"ר הכ"מ

אור לח' אדר א' תשע"ו

פתיחה

א. ברשות, אבי, אבי, רכב ישראל, ופרשיו, איתא בגמרא, "אמר רב לרב שמואל בר שילת, אחים בהספידא, דהתם קאימנא", היום אנו מתחממים במילי דהספידא, אבל איה הבל פיכם בתורה, אשר היינו מתחממים כנגדה כמדורה, איה אור המנורה הטהורה, הדרת זיו פניכם שהאירה, את מחשכי לבבינו באהבה עזה, אוי לנו, כי כבה נר המערבי, ואבד אורו.

חלק א

ב. אהבתם את התורה. "באהבה גדולה, יתירה רבה ועזה עד מאד, עד שנפשכם היתה קשורה בה כחולי אהבה, שאין דעתם פנוי מאהבתם. הייתם שוגים בה תמיד, בכל עת ובכל זמן ובכל מקום. אמרתם לי, שאדם צריך להפוך את ביתו לבית המדרש, לקיים מה שנאמר אצל יהושע לא ימיש מתוך האהל. הפכתם את עצמכם לבית המדרש מהלך, כל מקום שהלכתם שם נהפך לבית המדרש. "בטבעות הארון יהיו הבדים, לא יסורו ממנו", ומבואר לפי שהארון משכן התורה, והתורה אינה מוגבלת לשום מקום מיוחד, אלא כל מקום שאדם הולך שם התורה הולכת עמו, הפכתם את עצמכם לארון הברית, כל מקום שהלכתם שם, שמענו הקול גדול ולא יסף, של לוחות הברית בתוכם, ואפילו בשנים האחרונות, של לוחות ושברי לוחות מונחים בארון, אראלים ומצוקים אחזו בארון הקדש, במשך כארבע שנים, ואז נצחו אראלים את המצוקים, ונשבה ארון הקדש.

ג. כתיב "והיו עיניך רואות את מוריך", אמר רבי האי דמחדדנא מחבראי דחזיתיה לר' מאיר מאחוריו, ומשום שאין אדם יכול להשיג דרגא שאינו רואה במוחש, ומה נעשה לתלמידים שלא זכו לראותכם, מה אדמה לך, והלא אין בכח הדמיון לצייר השקיעות בתורה, העמלות, התענוג ושעשוע, ההיקף הנורא, הידיעות לאין קץ, איך ישיגו התלמידים מה זה חכם מושל בעוז, בכל נושא וענין בתלמוד בבלי, כל רז לא אניס לכם, היו דברי התוס' בכל הש"ס, ראשונים ואחרונים פוסקים ונושאי כלים, מחודדים בפיכם, כמשנה סדורה מונחת בקופסא, בהבנה עמוקה מני ים, חדה ובהירה. איך יבינו השגה של מיר, השגה של שנחאי, הייתם במוחש פליטת סופריהם, שריד לדור דעה של קודם למלחמה, אוי לנו, כי "שערי בינה" ננעלו. מה אעידך, עדין רוח ואציל נפש, הגדלות ורוממות הדעת, את התורה שנתאחדה בכם, כמה ראוי לכם, דברי אביכם זצ"ל, אם נפצעתם, לא יצא ממכם דם, אלא תוספות. אשרי עין ראתה

כל אלה, למשמע אזן דאבה נפשנו. הייתם לנו אב, סב, רב. החי גפן, מיינכם. שתו ושכרו דודים, אולם כעת, המוות בוצר, מי יתן לנו תמורתכם.

ד. **איתא** בגמ', "ההוא יומא דנח נפשיה דרבי, אמתיה דרבי אמרה, עליונים מבקשין את רבי, והתחתונים מבקשין את רבי". היום במתיבתא דארעא מספד, במתיבתא דרקיעא מחול. במתיבתא דארעא מכריזים היום, "תורה תורה התפלשי באפרים, אבל יחיד עשי לך, ומספד תמרורים", במתיבתא דרקיעא מכריזים היום, הגיע הזמן "להראות, את עושר כבוד מלכותו, ואת יקר, תפארת גדולתו... שמונים ומאת יום", וכמו שכתוב בגאון, בעת שהנפש עולה למרומים, היא דורשת במתיבתא דרקיעא, בחידושי תורתה, למשך שמונים ומאת יום. במתיבתא דארעא בוכים, על האי שופרא דבלי בארעא, במתיבתא דרקיעא ששים, בשיעור כללי היום, על חזקה דמעיקרא, וכוליה תלמודא. במתיבתא דארעא מקוננין, "חבל על דאבדין ולא משתכחין", במתיבתא דרקיעא משוררין, "פנו מקום פנו מקום", להאי גברא רבא, בר אוריין. במתיבתא דארעא, ליוו אתכן, בניכם אלו תלמידיכם, במתיבתא דרקיעא נפקי לזותכם, רבותיכם אלו אבותיכם, מצוקי ארץ גאוני עולם, האבא, והסבים, וסבי רברבי, איזה נחת רוח עשיתם, האי ברא מזכה אבא, ואיזה תפארת, לעטרת זקנים, בני בני. ועמם יוצאים לקראתכם, הנתיבות והקצות והגאון ר' עקיבא איגר, לישא וליתן בחדוותא דשמעתתא, בריתחא דאורייתא, עם חד בדרא, שלא פסק דבריהם מפיכם, כל ימי חייכם.

ה. **הלא** לימדתנו רבנו, זה כלל גדול בתורה, המוציא מחברו עליו הראיה, ואיתא בגמרא, למה לי קרא, סברא, מאן דכאיב כאיבא אזל לבי אסיא, אבל אוי לנו, בספינה שאבד קברניטה, בים סוער ברוח סופה, לאן ניליך וניזיל, למצוא בי אסיא, ומכתנו אנושה, אין לה תרופה.

ו. **טענו** המלאכים, מה אנוש כי תזכרנו ובן אדם כי תפקדנו, אשר תנה הודך

על השמים. מלאכי מעלה, כיצד לא יראתם לדבר, בהאי נשמתא עילאה, צלם אלקותא, עת פשטה מעליה החומר, שמלתה, את הגאון ר' רפאל ביקר וגדולה, בעת מסירת שיעורו היום במתיבתא דרקייעא, חזקה דמעיקרא כשלחן ערוך בתפארתה, מקום הניחוהו לו, כספר חתום, להתגדר בו לפענחון].

חלק ב

ז. וזכורני היום, בהאי יומא דכיפורא מלפני כעשרים שנה, אמרתי לכם שהרגשתי חולשה. ובתחילת נעילה, ולבי מתרכז באשרי ובא לציון, ופתאום הגעתם למקומי ואזהרה בפיכם, "לאחר מעריב, אל תצא מהבנין!", דאגתם איך אגיע הביתה בשלום. ואחר כך אני בתפילת לחש, ור' אהרן בתחנונים, "פתח לנו שער, בעת נעילת שער, כי פנה יום... ובשערי דמעוות כי לא נשלבות, יהי רצון מלפניך שומע קול בכיות, שתשים דמעוטינו בנאדך להיות". ולפתע הרגשתי שמושכים הטלית שלי מאחורה, ואני מסתובב, והנה בחור עומד שם מבוהל, "רבי רפאל אמר לי להשיגה, שלא תצא החוצה אחרי מעריב", ואני לא ידעתי את נפשי, חזרתי לתפילתי.

ח. אין אדם עומד על דעת רבו עד ארבעים שנה, ואני היום עדיין תמה, "מה קרה? אז אני חלש, אני אגיע הביתה, זו הליכה של שש דקות, אני אסתדר! אבל נעילה מה תהא עליה? הייתי ב"מי יחיה ומי ימות, מי בחניקה ומי בסקילה, מי ישקט ומי יטרף, מי ישלו ומי יתייסר", ואיך אתם מסוגלים לדבר על אחרי מעריב?! איך אשרוד ללא תפילת נעילה בכוונה?

ט. אבל כגבהו שמים מארץ, כן גבהו מחשבותיכם ממחשבותי, היום נדמה לי, שזה גופא באתם ללמדני, הנעילה של אדם גדול, אין די לו ב"מי יחיה ומי

ימות", אלא עליו להתעלות עוד, לדברים נשגבים, גבוה מעל גבוה בשמי שמים [בלבנת הספיר תחת כסא הכבוד], באברך צעיר, שאולי יהיה קשה לו אחר מעריב, ללכת הביתה.

י. **וכן** כתבתם לי, באדר תש"ע, בענין היחס הראוי לזולת:

"מי שנותן לבו ועיניו להיות מיצר, עין ולב משולבים
זו בזה, עין משכילה ומתבוננת, חוקרת וסוקרת,
ולילות ארוכים היא לא נעצמת, ולב רואה ומרגיש,
חש ומכיל, מתרחב ומשתתף, ממש בבחינת ועיניו
ולבו כל הימים"

יא. אז, אמרתי בלבי, "אל תדאגו, אני אסתדר, אני אגיע הביתה", אבל היום אני אומר בלבי, "איך אגיע הביתה היום? מי יחכה לי היום אחרי מעריב, לדאוג עבורי? אבי אבי, למה עזבתני? לבבכם הרחב, היה לי לבית חם, לבית אוהב, לבית המדרש, לבית המקדש. אחת שאלתי מאת ה' אותה אבקש, שבתו בלבבכם בית ה' כל ימי חי, לחזות בנועם ה' ולבקר בהיכלו.

חלק ג

יב. "הספד" אותיות "הפסד", להבין גודל האבדון, כה גדול השברון, מי ינחמוני? אבל לעולם היו, נר לרגלי דבריכם, ואף היום, שפתיכם עדיין דובבות, והמה ינחמוני.

יג. פעם הלכתי אתכם לניחום אבלים, אדם מבוגר שאשתו נפטרה, ואין אשה מתה אלא לבעלה. האבל התחיל לבכות, וסיפר כשהוא למד כבחור בקמניץ, אשתו של הגאון ר' ברוך בער זצ"ל נפטרה, אז אמר ר' ברוך בער, "דער רעביצען איז ניט דא", הרבנית איננה, "עס איז פינסטר אין קמניץ", קמניץ שרויה בחושך. והיום כך אנו אומרים, עס איז פינסטר אין מירער ישיבה, ישיבת מיר שרויה בחושך.

יד. אבל, אבל למדתם אותנו, דוקא בשעה הזאת, במעמקי ה"תוהו ובוהו, וחשך על פני תהום", על המתבונן להבין ולראות, את "רוח אלקים מרחפת על פני המים", המים של תורה.

טו. אז, כשהאבל אמר "עס איז פינסטר אין קמניץ", קפצתם מהכיסא, ונחרדתי, כולי משתומם על המראה, עמדתם, והתחלתם לזעוק, "עס איז נישט פינסטר, עס איז ליכטיג!", זה לא חשך, זה מואר!, "כי אשב בחשך, ה' אור לי". אמרו חז"ל, "אלמלא ישבתי בחושך לא היה ה' אור לי", אדרבא, לא רק שאפילו בחשך ה' אור לי, אלא רק על ידי זה שהנני יושב בחושך, לכן ה' אור לי, דוקא בעת ההספד, בתוך המחשכים, בהם הושיבני כמתי עולם, ביום שבא השמש בצהרם, דוקא ברגע הזה, ה' אור לי, שהתחיל להאיר אורכם הגנוז, הגנוז בעמל בעיון התורה, וכפי שכתבתם, במכתב שנתפרסם עתה, "העמל והיגיעה באיכות, לא לוותר על שום נקודה, לבררה עד הסוף... על ידי כן זוכים, יותר ויותר, להבין ולהשכיל את עמקי הדברים... שהעסק בעמקות התורה, היא שמגדלת את האדם ומרוממתו". וזה מה שכתוב במדרש, "וכמשמרות נטועים בעלי אסופות, אימתי הם נטועים דברי תורה באדם, בזמן שבעליהן נאספים מהן, כל זמן שרבו קיים, הוא היה מפליג לומר, כל זמן שנצרך, הרי רבי לפני, ואני שואלו, מת רבו, הרי יגע ביום ובלילה לקיים תלמודו, יודע הוא שאין לו למי לשאול". אוי לי, רבי לפני, אבל אינני יכול לשואלו. ואשר על כן לימדתנו רבנו, שעל האדם המבין דבר מתוך דבר, לשים לבו בתוך יגון ההספד, אל

נקודת השמחה שבמחול, וכפי שאמרתם לי, הזורעים בדמעה ברנה, רק אזי יקצורו. עזבתם אותנו, כאן בעיר הקדש והמחוזות, וכל מחמדיה, יחד עמכם, טבועות וגנוזות, ואין לנו שיוור, רק, על ידיכם, ביגיעה בעיון התורה הזאת.

טז. ואולי בזה נחמתנו רבנו, מה נשיב לכם, כל תגמולכם עלינו? כה גדול החובה שלנו בהכרת הטוב, מה נאמר ומה נצטדק? הלא "נפשי לציון גלתה, ממעמקים עד שחקים העליתה". אלא התשובה, נדרינו לה' נשלם, וכמו שכתוב במדרש אחר מות תלמידי רבי עקיבא, והגיע לרבותינו שבדרום, "מיד עמדו ומלאו כל ארץ ישראל תורה", וכך אנו, הבנים, התלמידים ותלמידי התלמידים, כולנו אומרים לכם היום, "מיד נעמוד ונמלא את כל העולם תורה", כי נפלאה אהבתכם לנו.

סיום

יז. ועוד אחת, בקשתי ממכם-

הדרן עלך, אבי אדוני מורי ורבי, הריני כפרת משכבם, הדרך עלן. דעתן עלך אאמו"ר, תהא דעתך עלן. לא נתנשי מינך, אבי אדוני מורי ורבי, אנא לא נתנשי מינן, לא בעלמא הדין, ולא בעלמא דאתי.

יח. ומחה ה' דמעה מעל פנינו, ומעל פני הרבנית הדגולה, ומעל פני הבנים והבנות, החתנים והכלות, הנכדים והנכדות, ומעל פני התלמידים, ותלמידי תלמידים, לרבבות, ומעל פני כל בני הישיבות, ומעל כל פנים, ונאמר אמון.

